

İSRAİL'İN FİLİSTİN'DEKİ İŞGALİNİN TARİHSEL VE TEOLOJİK ARKA PLANI*

Historical and Theological Background of the Israel Occupation of Palestine

Dr. Murat CİHAN** - Dr. Hazel Merve DANIŞKANER***

Öz: Bu çalışmanın amacı Filistin'de yaşanan olayların, İsrail'in Filistinlilere uygulamış olduğu katliam ve soykırımın, Filistin topraklarındaki İsrail işgalinin tarihsel ve dini arka planını açıklamaktır. Ancak Filistin'deki işgal ve saldırıların dini ve tarihsel arka planını yalnızca İsrailoğullarının tarihi ile açıklamak yüzeysel kalacaktır. Hristiyanların ve Müslümanların inançları ve tarihleri de bu kadim topraklarla iç içe geçmiştir. Bu nedenle yüzyıllardır Filistin'de yaşanan savaş, çatışma ve olaylar ele alınırken üç semavi dinin Kutsal şehir Kudüs ile olan bağlantısı da çalışma kapsamına dâhil edilmiştir. Çalışmada eleştirel-tarihsel analiz yöntemi kullanılarak İsrail'in güncel güvenlik mimarisinde teolojinin etkisi ve ABD'nin İsrail odaklı dış politikasında Evanjelik okumanın etkileri nelerdir? sorularına cevap aranmıştır. Bu kapsamda geniş bir literatür taraması yapılarak, Tevrat ve Kur'an-ı Kerim gibi kutsal metinlerden yararlanılmıştır. Araştırma sonucunda; Siyonistler için en önemli hususun kurdukları Yahudi Devleti'ni sonsuza kadar yaşatma arzusu olduğu anlaşılmaktadır. Yeniden sürgün edilme ve yurtsuz kalma korkusu İsrail'in saldırganlığının başlıca nedenleri arasında yer almaktadır. Yahudilere göre yaşanan sürgünler yalnızca tarihi bir olay değil aynı zamanda işledikleri günahlara karşılık tanrısal bir ceza olarak ta görülmektedir. Bu nedenle başta Filistin halkı ve devleti olmak üzere İsrail'e tehdit oluşturabilecek tüm Müslüman ülkeler düşman olarak görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Filistin, Kudüs, İsrail, Vaat Edilmiş Topraklar, Siyonizm, Evanjelizm, Dini jeopolitik

Abstract: The purpose of this study is to explain the historical and religious background of the events in Palestine, the massacre and genocide that Israel has committed against Palestinians, and the Israeli occupation of Palestinian territories. However, explaining the religious and historical background of the occupation and attacks in Palestine solely through the history of the Israelites would remain superficial. The beliefs and histories of Christians and Muslims are also intertwined with these ancient lands. For this reason, while the wars, conflicts and events that have occurred in Palestine for centuries are discussed, the connection of the three Abrahamic religions with the Holy City of Jerusalem is also included in the scope of the study. Using critical-historical analysis, the study sought to answer the questions of: What is the impact of theology on Israel's current security architecture and what are the effects of Evangelical reading on the US's Israel-focused foreign policy? In this context, an extensive literature review was conducted and sacred texts such as the Torah and the Quran were used. As a result of the research, it is understood that the most important issue for Zionists is the desire to keep the Jewish State they established alive forever. Fear of being exiled again and becoming homeless is among the main reasons for Israel's aggression. For Jews, the exiles were seen not only as a historical event but also as divine punishment for the sins they committed. For this reason, all Muslim countries that may pose a threat to Israel, especially the Palestinian people and state, are seen as enemies.

Keywords: Palestine, Jerusalem, Israel, Promised Land, Zionism, Evangelicalism, Religious Geopolitics

* Kırıkkale Üniversitesi Sosyoloji Bölümü, Yüksek Lisans Programında hazırlanan "Sosyolojik Bakış Açısıyla Ortadoğu Terör ve Türkiye" başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

** Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi, Öğretim Görevlisi, muratcihan94@gmail.com, ORCID: 0000-0003-3500-6034

*** Kastamonu Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü, h.mrvyazici@gmail.com, ORCID: 0000-0001-6531-2134

Makale Geliş Tarihi: 26.03.2025, Makale Kabul Tarihi: 14.07.2025

DOI: 10.59162/tihek.1666158

GİRİŞ

İsrailoğulları Hz. Musa döneminde M.Ö. 13. yüzyılda Mısır'dan çıkarak Kudüs'ün de içerisinde yer aldığı şimdiki Filistin ve İsrail topraklarına gelmişler ve bu tarihten itibaren burada bulunan Filistinliler ile çatışmaya başlamışlardır. İsrailoğulları M.Ö. 8. yüzyılda Asurlar tarafından daha sonrada M.Ö. 597'de Babil Kralı Nabukadnezar tarafından Kudüs'ten sürgün edilmiştir. M.Ö. 538-332 yılları arasında bölgenin hâkim gücü Perslerin Kudüs'ü Babil esaretinden kurtarması ile birlikte Babil'e sürgün edilenlerin bir bölümü Kudüs'e geri dönmüştür. Roma İmparatorluğu'nun M.Ö. 63'te bölgeyi ele geçirmesi ile Kudüs'te Roma egemenliği başlamıştır. Yahudilerin Roma'ya karşı ayaklanmaları, isyanın kanlı bir şekilde bastırılması ve isyancıların sürgün edilmesi ile sonuçlanmıştır. Tarihsel süreçte yaşanan bu sürgünler Yahudilerin dünyanın dört bir yanına dağılmasına neden olmuştur. Ancak Yahudiler kendilerine vaat edildiğini düşündükleri bu topraklardan ve Kudüs'ten asla vazgeçmemişlerdir. Siyonist Yahudilerin en başta gelen hedefleri Kudüs'e dönmek ve burada bir İsrail devleti kurmak olmuştur. Siyonist Yahudilere göre İsrailoğulları Tanrı tarafından seçilmiş bir halktır, Kudüs ve etrafındaki topraklar da Tanrı tarafından İsrailoğullarına bağışlanmıştır.

Yahudiler Hristiyan Avrupa'da yüzyıllar boyunca aşağılanmışlar ve ikinci sınıf insan yerine konulmuşlardır. Tefecilik ve bankacılıktaki başarıları onları zenginleştirmiştir ancak hiçbir Avrupa ülkesi tarafından siyasi ve toplumsal yaşama dâhil edilmemişlerdir. Hristiyan Avrupalılar Yahudileri "İsa'nın Katilleri" olarak tanımlamışlardır ve mesafeli davranmışlardır. Ancak modernizmle birlikte Avrupa'nın Hristiyanlıkla ilgili görüşleri değişmiştir ve hızlı bir erozyona uğramıştır. Kilise'nin etkisi azalıp yerine seküler düşünce ve ideolojilerin gelmesiyle Yahudilerin konumu da değişmiştir. Artık siyasi ve toplumsal hayatta kendilerine yer bulmuşlardır (Savaş, 2017: 7-10).

Yavuz Sultan Selim döneminde 1516 yılında Osmanlı toprağı haline getirilen Filistin Birinci Dünya Savaşı'na kadar Osmanlı Devleti'nin toprağı olmuştur. Birinci Dünya Savaşı sırasında İngilizler yerel Arap aşiretlerinin de yardımıyla Filistin'i ele geçirmişlerdir. Bu dönemde Filistin bölgesinde az sayıda Yahudi nüfusu bulunmaktadır. 19. yüzyılın sonlarına kadar kayda değer bir nüfus Filistin topraklarına göç etmemiştir. Ancak Osmanlı Devleti'nin içerisinde bulunduğu siyasi ve ekonomik koşullar Siyonistleri harekete geçirmiştir. Yahudiler, Siyonizm'in Kurucularından Theodor Herzl aracılığı ile 1896 yılında Sultan II. Abdülhamit'e Filistin konusunda bir teklifte bulunmuşlardır. Bu teklife göre; Filistin topraklarına yerleşme izni alma karşılığında Ermeni meselesinde Osmanlı Devleti her

yönüyle desteklenecek ve yirmi milyon sterlin para yardımı yapılacaktır. Ancak bu teklif II. Abdülhamit tarafından reddedilmiştir.

Filistin'e yerleşme izni alamayan Yahudiler, İttihat ve Terakki'nin iktidara gelmesiyle birlikte sınırlı da olsa Kudüs'e göç etme izni alabilmişlerdir. İttihat ve Terakki yetkilileri daha sonradan bu izni kaldırsalar da iş işten geçmiş ve Yahudilerin kitleler halinde Kudüs'e göçü başlamıştır (Kocabaş, 1987: 191-193). Birinci Dünya Savaşı sonrasında İngiltere döneminde de Yahudiler Kudüs ve civarındaki Filistin topraklarına göç etmeye devam etmişlerdir. Dünya çapındaki zengin ve önde gelen Siyonistlerin lobi faaliyetleri ve İngiltere hükümeti üzerindeki etkileri ile Filistin topraklarında bir İsrail Devleti'nin kurulması fikri hayata geçirilmiştir (Haim 2008: 28,29). Bu süreç 1948'de İsrail Devleti'nin kuruluşu ile sonuçlanmıştır. Filistin topraklarının %56'sı İsrail'in olmuştur (Kişi, 2023: 267). Ancak Yahudilerin geçmişe dönme ve yeniden yurtsuz kalma korkuları hiçbir zaman son bulmamıştır. Bu nedenle başta Filistinliler olmak üzere Ortadoğu bölgesinde İsrail'e tehdit olabilecek tüm unsurlar ve devletler bir şekilde etkisiz hale getirilmesi gereken güç odakları olarak görülmüştür.

I. YAHUDİLER, VAAT EDİLMİŞ TOPRAKLAR VE KUTSALLIK

Ortadoğu'nun bereketli toprakları, zengin bir antik geçmişe ve medeniyete sahiptir. Ortadoğu'nun önemini daha da arttıran bir başka şey ise, İnsanoğlunun bu bölgede yaratıldığı ve belki de bu bölgede insanlığın son bulacağını düşünülmesidir. Yine aynı teoloji ile bağlantılı olarak "Vaat Edilmiş Toprakları" kapsamı da bölgenin önemini bir kat daha arttırmaktadır. Kudüs günümüzde İsrail işgali altındadır. Binlerce yıllık bitmek tükenmek bilmeyen mücadelenin ve savaşların nedeni olan Vaat Edilmiş Topraklar ne anlama gelmektedir ve neresidir? "Vaat Edilmiş Topraklar" nasıl ortaya çıkmıştır, kime ve kim tarafından vaat edilmiştir, neresidir, günümüzde neyi ifade etmektedir? Bu durumu açıklayalım:

"Sonra Yehova Tanrı yerin toprağından adamı yarattı, onun burnuna hayat nefesini üfledi ve adam yaşayan bir can oldu." "Yehova Tanrı doğuda Aden'de bir bahçe yaptı ve yarattığı adamı oraya yerleştirdi"(Kutsal Kitap, Başlangıç 2:7-8).

Tevrat'a göre yeryüzündeki milletler Nuh'un soyundan gelmişlerdir ve yeryüzüne dağılmışlardır (Kutsal Kitap, Başlangıç 10: 32). Nuh'un Gemisi'nin Tufan'dan sonra "Ararat" tepeleri üzerine oturduğu belirtilmektedir (Kutsal Kitap, Başlangıç 8: 4). Ararat Dağı'nın günümüzdeki ismi Ağrı Dağı'dır. Kenan ülkesi ve kutsal topraklar sıklıkla karşılaşılan isimlerdendir ve kapsadığı alanlar Yahudiler, Müslümanlar ve Hristiyanlar için oldukça değerlidir. Bu yerler aşağıda yazılı olan

Tevrat'taki ayete göre Abram (İbrahim) diye hitap edilen kutsal kişiye verilecek olan kutsal topraklar olarak tarif edilmiştir (Kutsal Kitap, Başlangıç 12: 1,2,5,7,8; Başlangıç 13: 14,15,17).

“Yıllar sonra Yehova Abram’a Memleketinden, akrabalarının yanından ve baba evinden çık, sana göstereceğim memlekete git Seni büyük bir millet yapacağım, sana bereket vereceğim ve adın büyük olacak; sen bir nimet ol diye seslenmiş, Bunun üzerine Abram Yehova’nın kendisine söylediği gibi Kenan diyarına yola çıkarak buraya varmıştır. Yehova Abram’a görünerek “Bu diyarı senin soyuna vereceğim” demiştir. Sonra Abram Beytel’in doğusundaki dağlık bölgeye göç etti ve çadırını oraya kurdu; batısında Beytel şehri, doğusunda Ay şehri vardı. Orada da Yehova’ya bir sunak yaptı. Bir müddet sonra Yehova Abram’a şunları söyledi: Lütfen başını kaldır ve bulunduğun yerden kuzeye, güneye, doğuya ve batıya bak Çünkü gördüğün tüm toprakları devirler boyu sana ve soyuna vereceğim Şimdi kalk diyarı boydan boya dolaş, çünkü bu toprakları sana vereceğim.”

Tanrının vaadini Hebron yakınlarında yaptığından yola çıkarak, Abram’ın dört bir yana baktığında gördüğü yerlerin Falih Rıfkı Atay’ın Zeytin Dağı tepesinden bakıp gördükleri ile aynı olduğu değerlendirilebilir (Atay, 2004: 41):

“Zeytindağı’nın tepesindeyim. Lut denizine ve Gerek dağlarına bakıyordum. Daha ötede, Kızıl denizin bütün sol kıynsı, Hicaz ve Yemen var. Başımı çevirdiğim zaman Kamame’nin, kubbesi gözüme çarptıyor. Burası Filistin’dir. Daha aşağıda Lübnan var: Suriye var; bir yanda Süveyş kanalına, öbür yandan Basra körfezine kadar çöller, şehirler.”

Nil Nehrinden Fırat’a kadar olan yerler, “Verimli (Bereketli) Hilal” diye adlandırılan bölge vaat edilmiş topraklar arasında yer almaktadır. Verimli Hilal, Dicle ve Fırat Nehirleri arasındaki Mezopotamya olarak ifade edilen yer ile Ürdün ve Suriye’den oluşmaktadır. Levant bölgesi yani Suriye ve Ürdün ile birlikte Türkiye’nin güney doğusu, İsrail, Filistin ve Mısır’da kutsal topraklar içerisinde. Bölgenin teolojik sınırları şu şekildedir: Batı yakasını Akdeniz oluşturmaktadır. Kuzey bölge Lübnan ve Anti Lübnan Dağlarının güneyinden başlayarak El-Kabir nehri boyunca Suriye’deki Humus Gölü bölgesine uzanır. Buradan güneye Lübnan’daki Beka Vadisi bölgesine ulaşır. Beka Vadisi’nden Anti-Lübnan Dağları doğrultusunda Doğu Çölü’ne, güneybatı Suriye’deki Havran Dağı bölgesine kadar uzanır. Doğu sınırında, ortasında Şeria Nehri’nin (Ürdün Nehri) döküldüğü Celile Denizi (Taberia Gölü /Kinneret Gölü/Galile) ve Lut Gölü bulunmaktadır. Güney sınırında Mısır yönünde Kadeş Barnea bulunmaktadır. Teolojik sınırları bu şekilde olan bölgenin antik çağlarda aldığı isimlerden biri de “Kenan Ülkesi”dir (Arçın Ay, 2016: 3). Firavun’un zulmünden halkını kurtaran, Hz. Musa’dan

halkıyla birlikte vaat edilmiş topraklara gitmesi istenmiştir. Musa ve halkı uzun süren mücadele ve savaşlar sonucu Kenan diyarına ulaşmıştır (Kutsal Kitap, Çıkış 33: 1; Sayılar 33: 51, 52, 53).

“Kalk, Mısır diyarından çıkardığın halkla birlikte, İbrahim’e, İshak’a ve Yakup’a, senin soyuna vereceğim diye yemin ettiğim topraklara git. İsrailoğullarıyla konuş, onlara de ki, Artık Ürdün Irmağını geçip Kenan diyarına giriyorsunuz. Diyarın tüm halklarını önünüzden kovacaksınız ve taş tasvirlerinin, dökme putlarının tümünü yok edeceksiniz; kutsal tuttukları yüksek yerleri yıkacaksınız. Ve diyarı mülk edinip orada oturacaksınız, çünkü Ben diyarı mülk edinmeniz için size veriyorum.”

Siyonist Yahudilerin ve evanjelist Hristiyanların kutsal topraklara sahip olma ve asla kaybetmeme adına uyguladıkları politikalar Ortadoğu’nun ve Filistin’in kaderini etkilemektedir. İsrail ve kutsal topraklara tehdit olarak görülen tüm devletler ve unsurlar denetim altında tutulmaya çalışılmaktadır. Bu bağlamda Filistin de etkisizleştirilmeye çalışılmakta ve bu doğrultuda zorla göç ve benzeri bir takım araçsal yöntemlerle Gazze ve Batı Şeria ele geçirilmek istenmektedir.

A. SÜLEYMAN TAPINAĞI

İçerisinde on emrin yazılı olduğu Ahit Sandığı’nın muhafazası için Süleyman tarafından inşa edilen yapıt, Süleyman tapınağı olarak bilinmektedir. Kudüs’te bulunan Süleyman Tapınağı’nın önemi binlerce yıldır devam etmektedir. Öyleki, Amerikan’ın İsrail büyükelçiliğinin Kudüs’e taşınması sırasında, ABD’li yetkililere Süleyman Tapınağı’nın antik çağlardaki görünümünü resmeden tablo hediye edilmiştir. Bu tabloda Süleyman Tapınağı şimdiki Mescid-i Aksa’nın bulunduğu yerdedir ve Mescid-i Aksa görülmemektedir. Bu şekilde, Müslümanların kutsal mekânı Mescid-i Aksa’nın bir gün yıkılacağı ve yerine Süleyman Tapınağı’nın yapılacağı mesajı verilmektedir. Tevrat’ta tapınağın yapılışı aşağıdaki şekilde betimlenmiştir (Kutsal Kitap, 1.Krallar (6): 1,14,15,16,19, (7): 51, (8): 6,9):

“İsrailoğullarının Mısır ülkesinden çıkışının dört yüz sekseninci yılında, Süleyman’ın İsrail kralı olmasının dördüncü yılında, ikinci ay olan Ziv ayında tapınak inşa edilmeye başlandı. Süleyman’ın Tapınağının inşası kısım kısım devam etti, tapınağın arka kısmında, yerden tavan merteklerine kadar sedir ağacı ile kaplı, yirmi arşınlık bir bölme ayırdı böylece evin iç odasını en kutsal yer yaptı. Kutsal Ahit Sandığı’nı koymak üzere evin arka kısmındaki iç oda hazırlandı. “Sonunda Kral Süleyman’ın Yehova’nın eviyle ilgili yapması gereken tüm işler tamamlandı; Süleyman babası Davut’un adayıp kutsadığı şeyleri oraya getirmeye başladı; gümüşü, altını ve eşyaları Yehova’nın evinin hazinesine koydu.” Sandık Tapınağın en kutsal yerine evin iç odasına taşınıp Kerubilerin kanatları altındaki

yerine konuldu. Sandıkta iki taş levhadan başka bir şey yoktu; Musa onları Horreb'de, Yehova Mısır diyarından çıkan İsrailoğullarıyla ahit yaptığında sandığa koymuştu.”

Bakara Suresi'nin 248'inci ayetinde geçen Tabut'un, Ahit Sandığı olduğu değerlendirilmektedir. Bu nedenle Yahudiler tarafından kutsal sayılan Ahit Sandığı başka isimle telaffuz edilmiş olsa da Müslümanlar için de kutsaldır. Bakara Suresi'nin 248'inci ayeti şu şekildedir (Kuran-ı Kerim, Bakara 2: 248):

“Peygamberleri onlara şunu da söylemişti: Haberiniz olsun ki onun hükümdarlığının alameti; size o tabutun gelmesidir. Onda Rabbinizden bir sekinet ve Musa ile Harun ailesinin bıraktıkları şeylerden bir bakiye vardır. Onu melekler getirecektir. Eğer müminlerseniz elbet bunda sizin için bir alamet vardır.”

19. yüzyılda Sandığın bulunması için İngiliz hükümeti tarafından arkeologlar görevlendirilmiştir. Kudüs'ün Osmanlı hâkimiyetinde olduğu dönemde İngiliz arkeologlar çeşitli bahanelerle veya gizli yollardan Ahit Sandığı'nı bulmak için Mescid-i Aksa'nın altında kazılar yapmışlardır. Yapılan bu araştırmalar modern zamanda dahi Ahit Sandığı'nın ne derecede kutsal olduğunu ve önemli olduğunu göstermektedir. M.Ö. VII. yüzyılın sonlarında, Babilonia'nın (Babil) en büyük ve ihtişamlı krallarından II. Nabukadnezar (MÖ. 605-MÖ. 562), Yahudi Krallığı'na saldırarak onları yenmiş ve Kudüs'ü fethetmiştir. MÖ. 585'te Kudüs Tapınağı'nı (Süleyman'ın Tapınağı) yıkmıştır. Bu dönemde kaçamayan aralarında elit tabakanın da bulunduğu birçok Yahudi sürgün edilmiştir. Tapınak, Babil Kralı Nabukadnezar tarafından tamamen yok edilmiştir. Krallar kitabının açıklamasına göre; Tapınak olması gerektiği şekilde dinî inanç için kullanılmamış ve ibadet edilmemiştir bu nedenle yıkılmış ve halk sürgün edilmiştir (Goldhill, 2011: 47). Gelecek dönemlerde de Kudüs, dönemin güçlü krallıkları ve imparatorlukları tarafından ele geçirilen ve yönetilen yerlerden olmuştur. Kudüs'de ki Babil hâkimiyetine M.Ö. 538'de Pers Kralı Kiros tarafından son verilmiştir. Pers İmparatorluğu döneminde Kudüs'ten sürgün edilen Yahudiler tekrar Kudüs'e dönmüşlerdir. Makedonya Kralı Büyük İskender'in MÖ 332'de yapmış olduğu doğu seferi ile Kudüs'deki Pers egemenliği sona ermiştir (Tekin, 2017: 326). M.Ö. 63 yılında başlayan Roma İmparatorluğu dönemine kadar Kudüs Mısır Krallığı'nın ve Haşmonoy Devleti'nin yönetimi altında kalmıştır. Roma İmparatorluğunun Doğu ve Batı olarak ikiye bölünmesinden sonra Kudüs Doğu Roma İmparatorluğu'nun (Bizans İmparatorluğu) sınırları içerisinde kalmış (MS. 395), Sasani Devleti her ne kadar MS. 614-630 yılları arasında Kudüs'ü ele geçirse de MS. 630'da Kudüs tekrar Bizans İmparatorluğunun eline geçmiştir. Bizans hâkimiyetine ise MS. 638'de Hz.Ömer'in İslam Devleti son vermiştir (Tekin, 2017: 333). Hz. Ömer şehri ele

geçirdiği zaman Kudüs halkına hiçbir şekilde zulüm etmemiş, hangi dine mensup olurlarsa olsunlar herkesin ibadetlerini yerine getirmesine müsaade etmiş ve kutsallara saygı göstermiştir. 1098 yılında Haçlıların şehri ele geçirmesine kadar yaklaşık 450 yıl boyunca Kudüs İslam devletleri tarafından yönetilmiştir.

Babil dönemindeki sürgün ve yıkımın etkileri Yahudilerin hafızalarında hala yerini korumaktadır. Yahudiler defalarca yaşadıkları sürgün olayından korunmak için Süleyman Tapınağı'nın inşa edilmesini ve korunmasını amaçlamaktadırlar; bunun içinse Mescid-i Aksa'nın yıkılmasını gerekli görmektedirler. İsrail, Mescid-i Aksa'yı ortadan kaldırmak için en uygun zamanı gözetmekte ve bu ortamın oluşması için politika üretmektedir. Bu da beraberinde şiddeti ve terörü getirmektedir.

B. KUDÜS'ÜN HRİSTİYANLIK İÇİN ÖNEMİ VE KUDÜS'DE HAÇLI HÂKİMİYETİ

Kudüs Yahudiler ve Müslümanlar açısından kutsal olduğu kadar Hristiyanlar için de kutsal bir şehirdir. Hristiyanlığın doğuşundan itibaren günümüze kadar önemini asla yitirmemiştir. Haçlı Seferlerinin en önemli manevi motive edici unsuru Kudüs'ü ele geçirmek olmuştur. Hristiyanlar Hac vazifelerini Kudüs'ü ziyaret ederek yapmaktadırlar. Kudüs'e sahip olmak Hristiyanlık için vazgeçilmez unsurlardan biridir. Evanjelist inancıya göre hayat Kudüs'te son bulacak ve Hristiyanlar burada kurtuluşa erebileceklerdir.

Kur'an-ı Kerim'de adı geçen peygamberlerden Hz. İsa, İsrailoğullarına gönderilmiştir. Kesin doğum yılı tarihçiler arasında tartışmalara neden olsa da milattan önce dört veya beş yıllarında doğduğu kabul edilmektedir. Matta İncili'ne göre İsa, Kral Herodes'in döneminde, Yahudiye'nin Beytlehem şehrinde doğmuştur (Kutsal Kitap, Matta 2: 1). Hz. İsa'nın İsrailoğullarına peygamber olarak gönderildiği ve Hz. Meryem'e müjdelenmesi Kur'an'da açıkça yazılıdır (Kuran-ı Kerim, Al-i İmran Suresi 3: 49,45).

“Allah onu İsrailoğullarına bir peygamber olarak gönderecek (ve o da onlara şöyle diyecek): Ben size Rabbinizden bir mucize ile geldim. Ben size çamurdan kuş şeklinde bir yaratık yaparım ve içine üflerim; Allah'ın izniyle gözsüzü ve alacalıyı iyi eder, ölüleri diriltir ve evlerinizde ne yiyip, ne biriktirdiğinizi size haber veririm. Eğer inanacaksanız, elbette bunda sizin için bir delil vardır.” “Melekler bir vakit şöyle demişti: Ey Meryem, haberin olsun ki Allah seni tarafından bir kelime ile müjdeliyor; ismi, Meryem oğlu İsa Mesih! Dünya ve ahrette itibarlı, hem de Allah'a yakın olanlardandır.”

Hız. İsa tahmini otuz yaşlarında gezici vaiz vasfında tebliğ görevine başlamıştır. En bilinen tebliğ hitabetini Zeytin Dağı'nda yapmıştır (Sarıkçioğlu, 2004: 289,290). Yahudiler, Hz. İsa'nın tebliğinin ortaya çıkaracağı neticeyi anladıkları için, O'nun bu davet ve tebliğini mal varlıkları ve diğer çıkarları için büyük bir tehlike olarak görmüşlerdir. Hz. İsa'nın insanları doğruluğa ve dürüstlüğe davet etmesi, faiz, rüşvet ve zorbalığı kötülemesi, bundan zarar göreceğ olan zengin tabakayı rahatsız etmiştir. Bu tabaka Hz. İsa'yı Romalı yöneticilere şikâyet etmişlerdir. O'nun halk arasında kargaşa çıkarttığını, insanları birbirine düşürdüğünü ve fitneye neden olduğunu söyleyerek, mevcut yönetim için tehdit oluşturduğunu iddia etmişlerdir. En sonunda amaçlarına ulaşmışlar ve Hz. İsa için idam emri çıkartmışlardır (Yıldız, 2012: 149). Anlatıya göre İsa'nın on iki havarisinden biri olan Yahuda İşkariyot'un ele vermesi ile İsa yakalanmış, Yahudi Yüksek Mahkemesinde yargılanarak idam cezasına çarptırılmıştır. Kendisi gibi idam cezasına çarptırılan iki eşkiya ile birlikte çarmıha gerilerek idam edilmiştir. Yeni Ahit'teki anlatıya göre İsa'nın gömüldüğü mezarı ziyarete gelen annesi ve şakirtleri mezarın açılmış olduğunu, İsa'nın mezarda olmadığını görmüşlerdir. Bu sırada İsa kendilerine görünmüş ve Allah'ın yanına çıkacağını söylemiştir. Daha sonraki zamanlarda, İsa yakınlarına ve şakirtlerine görünerek mesajlar vermeye devam etmiştir (Sarıkçioğlu, 2004: 296). Kur-an'ı Kerim'de Hz. İsa'nın öldürülmediği Nisa Suresinde şu şekilde geçmektedir (Kuran-ı Kerim, Nisa 4: 156,157,158):

“Yine, inkârları ve Meryem'e karşı büyük bir iftira söylemeleri – Ve Biz, Allah'ın elçisi Meryem oğlu İsa Mesih'i öldürdük demeleri yüzünden. Oysa onu ne öldürdüler, ne de asabildiler, fakat kendilerine öyle benzetildi. Doğrusu o hususta anlaşılamayanlar, bundan dolayı bir şüphe içindedirler. O hususta bir bilgileri yoktur, ancak tahmin peşinde giderler. Hâlbuki onu, kesin olarak öldüremediler.” Bilakis Allah onu, kendine doğru yükseldi. Allah çok güçlüdür, hikmet sahibidir.”

İsa'nın ardından gelen takipçileri, sonunda Roma İmparatorluğu'nun resmi dinî olacak Hristiyanlık dinini kurmuşlardır. Bu din metaforunun etkisi ile Kudüs'ün durumu her yönüyle çok daha fazla önem kazanmış ve günümüze kadar geçen süreçte hiçbir zaman bu önemini kaybetmemiştir. Kudüs'ü merkez alan din savaşları geçmişte olduğu gibi günümüzde de halen devam etmektedir. İsa'nın Kudüs boyunca çarmıhı taşıdığı sanılan rotanın ziyaret edilmesi birçok Hristiyan'ın Kudüs'e gelmelerindeki en önemli sebebi oluşturmaktadır. Yıllar sonra Hristiyanlar, Hz. İsa'nın çarmıhı, “Hacılar Yolu (The Via Dolorosa)” denilen güzergâhta taşıdığına karar vermişlerdir. Bu güzergâhta on dört efsanevi durak bulunmaktadır. Hz. İsa'nın öldüğü iddia edilen yer ve mezar yeri tam olarak bilinmemektedir. Ancak Kutsal Gömüt'ün bulunduğu yerdeki Kilise Hristiyanlar

için en önemli yerlerden biridir. Haçlı Seferlerinin bir nedeni de Kudüs'ü ele geçirmek ve Hristiyan inancına göre Hacı olunmak istenilmesidir. Kilise, Hristiyanlığın dünya üzerindeki görünüşlerinden biridir, bu nedenle Kudüs'te Mezar Kilisesi (İsa'nın gömüldüğü düşünülen mezar üzerine yapılan kilise), Roma'da Kurtarıcı Kilisesi ve Petrus'un öldüğü yere inşa edilen St. Petrus-Bazilikası Hristiyanlık için büyük önem taşımaktadır (Sarıkcıoğlu, 2004: 320,321).

Kudüs'ü ele geçirmek için oluşturulan ve Suriye'ye kadar gelen Haçlı Ordusu 1098 yılının Kasım ayının ortalarında Kudüs'e hareket etmiştir (Paul Read, 1999: 94). 27 Kasım günü stratejik öneme haiz Maarretünnuman¹ şehrine saldırı gerçekleştirilmiş ve tamamı Müslüman olan şehir ele geçirilerek halkı katledilmiştir. Tarihi kayıtlara göre Haçlılar bu kentte kendilerini doyurmak için insanları dahi yemişlerdir. Tarihçi Radulfus Cadomensis, "Askerlerimiz yetişkin Müslümanları yemek kazanlarında pişirdiler, çocukları şişe geçirip ızgara yaparak yediler" diye yapılanları tasvir etmiştir (Demirkent, 2004: 46,47). Antakya'dan 13 Ocak 1099 tarihinde Kudüs'e hareket eden Haçlılar, dağlardan ve Akdeniz kıyılarından ilerlemiştir. Yerel emirler bu duruma seyirci kalmışlardır. Şam, Halep ve Musul'daki büyük ordularsa bekleyip izlemeyi tercih etmişlerdir. Bir yıl önce Kudüs'ü ele geçiren Fatimi hilafetine yardım etmek çıkarlarına aykırı gelmiştir (Paul Read, 1999: 94,95). Haçlılar Kudüs'e yalnızca 16 kilometre uzaklıkta bulunan Kubeyba'ya 6 Haziran'da ulaşmışlardır. Yörede bulunan Hristiyanlar Haçlıları büyük bir memnuniyetle karşılamış onlara her türlü yardımı yapmışlardır. 07 Haziran 1099'da Haçlı orduları Kudüs surlarının altında ve şehri kuşatmış durumdadırlar (Sırma, 2014: 76,77).

Fatimilerin Kudüs Valisi İftiharüddeve Haçlıların kapısına kadar gelmesini endişeyle izlemiştir ancak şehri kaybedeceğini düşünmemiştir. Şehri bir müddet önce Türkler'den almıştır ve çok iyi korunma tahkim etmiştir. Güçlü bir ordusu, teçhizatı ve savaş makineleri vardır. Mısır'a haber göndererek yardım da istemiştir. Surların dışında bulunan yerlerdeki ağaçları kestirmiş, kuyuları kapatmıştır. Vali'ye göre hâlihazırdaki durum Haçlıların Kudüs'ü ele geçiremeyeceğini göstermektedir (Demirkent, 2004: 50).

Kudüs'te bulunan Müslümanlara Mısır'dan gelecek olan yardımın ulaşması durumunda güç duruma düşeceklerini bilen Haçlılar bir an önce Kudüs'e girmeyi planlamışlardır. Dönemin savaşlarında kullanılan ve oldukça etkili olan kule ve mancınık gibi donanımlar Haçlılarda bulunmamaktadır ve bu yüzden de oldukça güç durumdaydılar. İki yıl önce Batı Avrupa'dan yola çıkan kuvvetin ancak üçte

¹ Suriye'nin kuzeybatısında bulunan bir şehir.

biri hayatta kalmayı başarabilmiştir. Bu sırada Müslümanların terk etmiş olduğu Yafa limanına gelen Ceneviz ve İngiliz gemileri Haçlı ordusunun ihtiyacı olan erzakı, kule ve mancınık yapımında kullanılan malzemeleri getirmiştir (Paul Read, 1999: 95). Kuşatmada kullanılacak donanımların ve aletlerin tamamlanmasını müteakip 13/14 Temmuz 1099'da Haçlılar Kudüs kalesine saldırıya geçmişlerdir (Carnotensis, 2009: 103,104). Hicri 492. senenin 23 Şa'ban, Cuma günü kuşluk vaktinde (14 Temmuz 1099) Haçlılar Kudüs'ü ele geçirmişlerdir. Sözde Kutsal Hac vazifesini yapacak olan Haçlılar Kudüs'ü kan gölüne çevirmişlerdir (Sırma, 2014: 82,83). Müslümanlar Kubbetüssahra ve Mescid-i Aksa'nın bulunduğu kutsal yerlere sığınıp korunmaya çalışmışlar, ancak onları takip eden Haçlılar kutsal yerleri yağmalamışlardır (Demirkent, 2004: 55).

Haçlıların Kudüs'te yaptıkları insanlık dışı davranışlar, İslam dünyasınca yüzyıllar geçse de unutulmayacak bir olay olarak hafızalara kazınmıştır. Oysa 638'de Kudüs Müslümanlar tarafından ele geçirildiğinde, Hz. Ömer, dönemin patriğine Hristiyanların can ve mal güvenliği için teminat vermiştir. Hristiyanlar için kutsal yerler Hz. Ömer tarafından gezilmiş, bizzat patrik tarafından Kutsal Mezar Kilisesi'nde namaz kılması Hz. Ömer'e teklif edilmiştir. Hz. Ömer büyük bir gurur ve vakarla kendisinin Kutsal Mezar Kilisesi'nde ibadet etmesi durumunda buranın Müslümanlarca sürekli ibadethane haline getirileceğini bu durumun da Hristiyan dinine saygısızlık olacağını söyleyerek reddetmiştir. Halife Ömer bir anlaşma imzalamış ve Hristiyanların can ve mal güvenliğini garantiye almıştır. Böylece herkesin özgürce inancını yaşayabileceği, ibadetlerini yapabileceği, kimsenin baskı altına alınmayacağı akit altına alınmıştır (Demirkent, 2004: 50). Kudüs Haçlılar tarafından tamamen zapt edildikten sonra, şehrin yönetimi için çalışmalar yapılmış ve sonunda Godefroy de Bouillion Kudüs kralı seçilmiştir. Arnould'da Kudüs patriği olarak tayin edilmiştir. Böylece Kudüs'te Haçlı hâkimiyeti başlamıştır (Sırma, 2014: 82,83).

C. KUDÜS'ÜN MÜSLÜMANLAR İÇİN ÖNEMİ

Kudüs şehri Musevilik ve Hristiyanlık dinlerinde olduğu gibi İslamiyet için de büyük öneme sahiptir. Müslümanların ilk kiblegahları Kudüs'dür ve İslamiyete göre Hz. Muhammed burada Mi'rac'a yükselmiştir. Bununla ilgili İsrâ Suresi'nin birinci ayeti şu şekildedir (Kuran-ı Kerim, İsrâ Suresi 17:1):

“Kulunu, bir gece Mescid-i Haram'dan, kendisine ayetlerimizin bir kısmını göstermek için çevresini mübarek kıldığımız Mescid-i Aksa'ya götüren Allah, her türlü noksan sıfatlardan münezzehtir! Gerçekten O, her şeyi işitendir, görendir.”

Kur-an'ı Kerim'in 17. Suresi olan İsrâ Suresi'nin birinci ayetinin meali bu şekildedir. Hz. Peygamber Muhammed Mustafa'nın Mekke'deki Mescid-i Haram'dan Kudüs'teki Mescid-i Aksa'ya götürülmesi hadisesi mi'rac olarak ifade edilmektedir. Mi'rac hadisesinin tarihi kesin olarak belli değildir ancak genel inanışa göre mi'rac, peygamberliğin 12. veya 13. yılında meydana gelmiştir. Mi'rac hadisesi ile ilgili pek çok hadis bulunmaktadır. Bunlardan Buhari'nin el-Camiu's sahih'inde ("Salat", 1; "Bed'ü'l-halk", 6; "Tevhid", 37) geçen hadislerden anlaşıldığı üzere; Hz. Peygamber Muhammed Mustafa bir gece Kâbe'nin avlusunda uyku ile uyanıklık arasında bir durumdayken, Cebrail meleği yanına gelmiş, göğsünü zemzemle yıkamış, sonra "Burak" adı verilen bir binek üzerinde onu Kudüs'e götürmüştür. Hz. Peygamber'i burada daha önceden yeryüzüne indirilmiş bazı peygamberler karşılamışlar ve onu kendilerine imam yaparak arkasında topluca namaz kılmışlardır. Mi'rac sırasında İslam'ın temel ibadetlerinden olan beş vakit namaz emredilmiş ve nihayet Hz. Peygamber Mekke'den ayrıldığı noktaya getirilmiştir. Müslümanlar hicri 66-73 yılları arasında günümüzdeki Mescid-i Aksa'yı inşa etmişlerdir (Kur'an-ı Kerim, İsrâ Suresi 17). Mescid-i Aksa, Müslümanların ilk kiblesidir. Hadislerde Mescid-i Aksa'nın, Mescid-i Nebevi ve Mescid-i Haram ile birlikte ziyaret amacıyla gidilebilecek üç kutsal mescitten biri olduğu belirtilmiştir. "Yolculuk ancak şu üç mescitten birine olur: Benim şu mescidime (Mescid-i Nebevi), Mescid-i Haram'a (Mekke) ve Mescid-i Aksa'ya (Kudüs)." (Müslim, Kitabu'l-Hacc, 15/415, 511,512)." Hz. Peygamber Muhammed Mustafa'nın Beytül-makdis'te namaz kılmayı tavsiye ettiği kaynaklardan anlaşılmaktadır. Bir hadis-i şerife göre Hz. Muhammed Mustafa'nın cariyesi Meymune:

"Ey Resulullah! Bize Mescid-i Aksa hakkındaki hükmün ne olduğunu bildir dedi. Resulullah (s.a.s.) da şöyle buyurdu: "Oraya (Mescid-i Aksa'ya) gidin ve içinde namaz kılın. Eğer oraya gidemez ve içinde namaz kılamazsanız kandillerinde yakılmak üzere oraya zeytinyağı gönderin (Ebu Davud, Kitabu's Salât, 14). Hadis otoritesi Ebu Zer el-Gıfari'den rivayet edildiği üzere, o şöyle dedi: "Yeryüzünde inşa edilen ilk mescidin hangi mescid olduğunu peygambere sordum? Peygamber cevap verdi: Yeryüzünde inşa edilen ilk mescid, Mekke'deki Mescid-i Haramdır. Ondan sonra hangisi inşa edildi diye sordum? Peygamber Mescid'i Aksa diye cevap verdi. Sonra bu ikisi arasında kaç yıl vardır diye sordum? Peygamber 40 yıl diye cevap verdi."

Diğer bir hadis otoritesi Ebu ed-Derda'nın peygamberden naklettiği bir hadiste ise şu ifadeler mevcuttur: "Mekke'deki Mescid'i Haram'da kılınan her namaz, başka yerde kılınan yüz bin rekât namaza eşittir. Medine'deki benim mescidimde kılınan her namaz, başka yerde kılınan bin rekât namaza eşittir. Kudüs'teki Mescid'i Aksa'da kılınan her namaz, başka yerde kılınan beş yüz rekât namaza

eşittir.” Bir ibadet şehri olan Kudüs, kutsal ve temiz anlamını taşımaktadır. İslam dininin Yahudilik ve Hristiyanlık ile ilişkili olması nedeniyle, Yahudilik ve Hristiyanlık için dini önemi bulunan yani kutsal sayılan birçok şey, İslam dininde de kutsal görülmektedir. Ortak kutsalların pek çoğu Kudüs merkezlidir (el-Khatip, 2004: 110-116). Kudüs, Mayıs 637’de Müslümanlar tarafından fethedilmiştir. Şehrin Hristiyan halkı Hz. Ömer’in onurlu ve adil olma ününü bildiklerinden şehri yalnızca ona teslim etmek istediklerini bildirmişlerdir. Bizans şehrini yönetenler daha Yermük savaşında bölgeyi terk ettiklerinden kentin teslimi için yapılan müzakereler Hristiyan Patriği Sophronius’la yapılmıştır ve şehir Hz. Ömer’e teslim edilmiştir (Yığıtoğlu, 2017: 702-711).

Halife Hz. Ömer tarafından Kudüs’ün fethedilmesinden başlamak üzere, Abbasiler ve Emeviler döneminde ve sonrasında İslam tarihi boyunca Kudüs şehri en mukaddes yerlerden biri olarak görülmüş ve savunulmuştur. Muhteşem bir eser olan Kubbetü’s-Sahra’nın, Mescid’i Aksa’nın ve daha birçok dinî yapının burada inşa edilmesi şehre verilen önemin en büyük kanıtı olarak görülmektedir. Kubbetü’s-Sahra, tapınak dağı olarak da bilinen eski şehir içerisinde yani Haram-ı Şerif’deki büyük bir alana yatay bir kaya üzerine yapılmıştır. Moriah Dağı kutsal sayılır ve burası, Yahudiler için olduğu gibi Hristiyanlar ve Müslümanlar için de kutsaldır (el-Khatip, 2004: 110-116). Bu denli kutsal olan bir yerin Müslümanların şehri olması gerektiğini düşünen Eyyubi Sultanı Selahattin Eyyubi 1187’de Hristiyan Kudüs Krallığı’nı yenilgiye uğratarak Kudüs’ü ele geçirmiştir. 13. yüzyıldaki Moğol istilası döneminde 1247-1249 yılları arasında Kudüs Moğolların hâkimiyetine girmiştir. 1249-1516 yılları arasında ise Memlûkler şehre hâkim olmuştur. Yaklaşık 250 yıl süresince Memlûk idaresinde kalan Kudüs 1516’da Osmanlı İmparatorluğu tarafından fethedilmiştir (Tekin, 2017: 330).

II. KUDÜS’E YAHUDİ GÖÇÜ VE İSRAİL DEVLETİ’NİN KURULUŞUNA GİDEN SÜREÇ

Siyonistler en başta gelen emelleri olan Kudüs’ü ele geçirme ve Kudüs bölgesinde bir Yahudi Devleti kurma hedeflerini yüzyıllar boyu gerçekleştirmek için çalışmışlardır. Hayatlarındaki yegâne gaye bu olmuştur. Denilebilir ki Yahudiler için dünya Kudüs’ten ibarettir ve Kudüs olmadan Yahudiler kendilerini yok gibi hissetmektedir. Amaçlarını gerçekleştirmek için maddi ve manevi ne lazımsa yapmışlardır. Siyonizm; Yahudi milletinin, Vaat Edilen topraklar içerisinde bir devlet kurarak geliştirme ülküsünün ideolojisidir (Siyonizm nedir, 2013). Basit bir anlam ile Siyon’a yani Kudüs’e geri dönüş olarak bilinen tarihi ideolojinin yeni isimlendirmesidir.

Geniza belgelerinden² öğrenildiği üzere Kudüs ve civarı Müslümanlar tarafından ele geçirildiğinde burada Yahudilere ait hiçbir sinagog, dinî tapınak ya da ibadethane bulunmamaktaydı ve Yahudilerin Kudüs'e girmeleri yasaklanmıştı. Ancak daha sonra, Müslümanların bu konudaki hoşgörüsü ve Emevilerin ılımlı yaklaşımlarıyla Filistin bölgesine küçük Musevi grupların yerleştiği görülmektedir. Bu babta 8. yüzyılın sonlarına yaklaşıldığında Musevilerin çoğunlukla Kudüs olmak üzere Filistin'in değişik yerlerine göç ettikleri anlaşılmaktadır. Filistin'in Haçlılar tarafından işgali sırasında Kudüs'te bulunan Yahudilerde Müslümanlar ile birlikte katledilmiş ve zulme uğramışlardır. Hayatta kalanlarsa bölgeyi terk ederek başka yerlere göç etmişlerdir. Kudüs'ün Selahaddin Eyyubi tarafından 1187'de fethedilmesiyle bölgeden kaçan Yahudilerin geri dönmelerine izin verilmiştir. Bu sayede Fransa, Mısır, Mezopotamya, Suriye, Güney Avrupa ve İngiltere'den Museviler Kudüs'e dönmüşlerdir. Ancak bu dönüşler çoğunlukla dinî kaygılarla ve sınırlı sayıda olmuştur. Bu tarihten itibaren Osmanlı dönemine kadar olan zamanda Filistin bölgesinde kayda değer bir Musevi nüfuz bulunmamaktadır (Tellioglu, 2015: 6).

A. OSMANLI İMPARATORLUĞU DÖNEMİNDE YAHUDİ GÖÇÜ

Filistin Osmanlı İmparatorluğu tarafından fethedilmeden önce Memlûklüler tarafından idare edilmekteydi. Suriye'de 1516'da yapılan Mercidabık Muharebesi'nin Osmanlılar tarafından kazanılmasıyla beraber Yavuz Sultan Selim Suriye ve Filistin'i fethetmiştir. Bu dönemde Filistin'de beş bin Yahudi'nin yaşadığı belirtilmektedir. Diğer fethedilen memleketlerin yerleşik halkları gibi Filistin'de bulunan Yahudiler de Osmanlı yönetimini memnuniyetle karşılamışlardır. Osmanlı yönetiminin hoşgörülü ve adil yönetiminden istifade ile Yahudiler Filistin'e serbestçe girebilmiş ve yerleşebilmişlerdir. Tanınan bu yerleşme izni neticesinde özellikle İspanya'dan gelen Yahudilerin Safed bölgesinde toplandığı görülmektedir (Kocabaş, 1987: 59,60). 15. ve 16. yüzyılda Avrupa'da kendilerine uygulanan baskı ve şiddetten kaçan Yahudiler için Osmanlı Devleti güvenli yerlerden biri olmuştur. İspanya'dan sürgün edilen Musevilerden küçük bir grup Filistin'deki Galile bölgesinde bulunan Taberiye kasabasına, bazı gruplarda Kudüs'e yerleş-

² Genizah, İbranice "gizli yer" anlamına gelmektedir. Eski Kahire'de (Fustat) M.S. 882 yılında inşa edilmiş olan Ezra Sinagogu'nda gizli bölmelere saklanmış olan dokümanların 1864 yılında Solomon Schechter tarafından yapılan çalışmalarla ilim dünyasına duyurulmasıyla ortaçağ Yahudiliği hakkında bilinmeyen birçok olay açıklığa kavuşturulmuştur. (Ömer Tellioglu, Filistin'e Musevi Göçü ve Siyonizm, Kitabevi yayınları, İstanbul,2015, s.6).

mişlerdir. Bu dönemde Josef Nasi isimli bir Yahudi Filistin'e planlı olarak yapılan ilk göç hareketinin mimarı olmuştur. Josef Nasi, Portekiz'deki Yahudilere uygulanan baskılar nedeniyle önce İtalya'ya oradan da yine aynı sebeple İstanbul'a gelmiş, finans ve politik zekâsı ile Kanuni Sultan Süleyman'ın beğenisini kazanmıştır. Bu zat 1563 yıllarında, Taberiye kasabasında Yahudi yerleşkesi kurmak için çalışmalar yürütmüştür. Siyonizm'in öncülerinden sayılan Josef Nasi, Musevilere yapmış olduğu harcamalar ve Filistin'e göç için vermiş olduğu uğraşlar nedeniyle Museviler nezdinde ün kazanmıştır (Tellioglu, 2015: 9,10). Josef Nasi Osmanlı İmparatorluğu'na ait bir parça toprağı satın alarak veya bir şekilde kendisine bağışlanmasını sağlayarak ele geçirip Yahudilere tahsis etmek amacındadır.

Josef Nasi daha Türkiye'ye göç etmeden önce bu planları yapmıştır. Bu nedenle ilk siyasi siyonistlerden olduğu mütalaa edilmiştir. Nasi tüm uğraşları sonucunda Kanuni Sultan Süleyman'ı ikna ederek Filistin'deki Tiberias şehrine ve çevresine imtiyazlı bir şekilde sahip olmuştur. Josef Nasi Kudüs'ten sürgün edilen milletini Tiberias'a göçe çağırmıştır. Josef Nasi'nin bu politikası ondan yüzyıllar sonra yine Osmanlı'dan toprak çalma politikası güden Theodor Herzl'e tıpa tıpa uymaktadır. Her ikisi de dünyanın çeşitli yerlerinde ve Avrupa'da zulme uğrayan Yahudileri Filistin'de toplayarak bağımsız bir Yahudi Devleti kurma amacı gütmüşlerdir (Kocabaş, 1987: 54-57). Nasi'nin çabaları neticesinde Taberiye'de ufak çaplı bir Musevi yerleşkesi oluşmuştur. Bu yerleşim küçük bir alanda da olsa Yahudiler için önemi büyüktür. Museviler nihayet uzun yıllar boyunca elde etmek istedikleri amaca sembolikte olsa ulaşmışlardır (Tellioglu, 2015: 11). Yahudilerin Filistin topraklarına göç istekleri 7. yüzyıldan beri çeşitli engellerle karşılaşmış ve başarı kazanamamıştır. Filistin bölgesindeki Yahudi nüfusu çok uzun bir süre önemsenmeyecek kadar azdır. 1948 yılında İsrail Devleti'nin kuruluşuna kadar Filistin bölgesindeki Musevilerin nüfusu düşük kalmıştır.

Filistin'de bulunan Yahudiler zaman zaman başka yerlere de göç etmekteydiler. Filistin'de bulunan Araplar ise buranın yerli halkıdır. Hiçbir yerden gelmemişlerdir. Çok eski zamanlardan beri aynı toprağın sakinidirler (Ataöv, 1970: 30-59). Filistin'e Yahudi göçünün büyük ölçekte ve organize bir şekilde yapılmasını planlayan ilk isim Oliger Paulli olmuştur. Paulli 1695 yılında Musevilerin Filistin'e göçüne dair kapsamlı bir plan hazırlamıştır. Bu teklifini başta İngiltere Kralı III. William olmak üzere, Fransa Kralı XIV. Louis'e ve diğer Avrupa krallarına sunmuştur. 1789 Fransız İhtilali ile paralel olarak yükselen milliyetçiliğin de etkisi ile Musevilerin hazırladığı söylenen bir bildiri yayımlanarak dünyadaki tüm Yahudiler, Kudüs'te bir devlet kurmaya çağırılmıştır. Ayrıca Mısır'a göz diken, Napolyon Bonopart, Musevilere Filistin'de bir Yahudi devleti kurma önerisini getiren ilk

devlet adamı olmuştur. Napolyon bu şekilde Hindistan ve uzak doğuda bulunan sömürgelere giden yolu güvence altına almak istemiştir (Tellioglu, 2015: 12,13).

Suriye ve Lübnan, Yahudiler için Filistin'den sonra ilgi duyulan diğer bölgeler olmuştur. İspanya'dan 16. yüzyılda göç eden Yahudiler Suriye'de Halep ve Şam'a yerleşmişlerdir. Bu iki şehir zamanla Yahudi tacirlerin, Avrupa ve Asya arasındaki ticaretinin bağlantı noktası haline gelmiştir (Kocabaş, 1987: 62,63).

Filistin'e yapılan geniş kapsamlı göçler 1880'li yıllarda Rusya'da meydana gelen Pogromlar³ sonucu başlamıştır. Zamanın Siyonistlerinden Nahum Solokow'a göre, Rusya'dan Yahudi göçlerinin başladığı 1882 yılı, Yahudilerin Filistin'de koloni kurmaları açısından bir dönüm noktasıdır. Pogromların başlamasıyla beraber, Siyonist Yahudiler tarafından Siyon Âşıkları Teşkilatı kurulmuştur. Bu teşkilatın icra organı sayılan Bilu⁴ temsilcileri İstanbul'a gelerek, Filistin'e Yahudi yerleşimi için Sultan'dan imtiyaz almaya çalışmışlardır. Bilu temsilcileri, Osmanlı Devleti'nden izin alamamışlar ve geri dönmüşlerdir. Rusya'dan 1881-1914 yılları arasında 3 milyona yakın Yahudi göç etmiştir. Bunların çoğunluğunu oluşturan iki buçuk milyonluk bir nüfus ABD'ye giderken geri kalanlar Avrupa ve Filistin'e göç etmiştir. 1881 ve 1882 yıllarında Rusya'dan Filistin'e yönelik olan bu göç karşısında Osmanlı Devleti harekete geçerek, ülke sınırları dâhilinde Yahudi göçünü yasaklamıştır. Ancak bu yasak kararına rağmen Filistin'e yönelik göç durmamıştır. Yahudiler dolaylı yollar bularak göç etmeye devam etmişlerdir (Kocabaş, 1987: 135-141).

B. FİLİSTİN TOPRAKLARININ SİYONİSTLER TARAFINDAN ELE GEÇİRİLME ÇABALARI

Yahudi Devleti kurma fikrini bir kitap haline getiren ve kendisi de bir Yahudi olan Theodor Herzl'in gazetecilik yapmaya başladığı yıllarda Avrupa'da Yahudi düşmanlığı hat safhadadır. Yahudiler hor görülmede her yerde aşağılanmaktadırlar. Baskı ve şiddetten kaçan Yahudiler başka yerlere göç ederek kurtulmayı istemişlerdir. Yahudi göçü niteliği itibarıyla uluslararası bir sorun haline gelmiştir. Yahudi zenginler de paralarıyla göçmenleri buldukları her müsait yere yerleştirmeye çalışmışlardır. Theodor Herzl'in kendisi de diğer Yahudilerin maruz kaldığı şekilde aşağılanınca bu soruna çözümler aramaya başlamıştır. Herzl, Filistin'e göç

³ Pogrom; çok zarar vermek, şiddet kullanarak yok etmek anlamına gelen Rusça bir kelimedir. Terim, tarihsel olarak, Rus İmparatorluğu'nda yerleşik Yahudi olmayan toplulukların Yahudilere karşı yaptıkları şiddet eylemlerini ifade eder.

⁴ Tevrat'ın İşaya Kitabından alınmıştır. Yakup'un Evi anlamına gelmektedir.

etme ve buraya yerleşerek bir Yahudi Devleti kurma düşüncesini hayata geçirmeye karar vermiştir. İlk zamanlarda bu düşüncesini bir hayal olarak nitelendirmiştir ancak sonra bunun gerçekleşmesi mümkün bir hayal olduğuna karar vermiştir (Göze, 1995: 6).

Filistin topraklarının sahibi Osmanlı İmparatorluğu 19. yüzyılın sonlarında dünya devletleri nezdinde her an yıkılması beklenen “hasta adam” konumundaydı. Sultan Abdülhamid ise bu devletin başında yalnız bir adamdı. İçerden hainlerce, dışardan düşman unsurlarla çevrilmiştir. Herzl’e göre Sultan Abdülhamit trajik bir asaletle İmparatorluğu’nu muhafaza etmek istemektedir (Bayramoğlu, 2006: 54).

Herzl fikirlerini 1895 yılında çıkardığı “Der Judentaat” adlı kitabında geniş bir şekilde anlatmıştır. Kitapta anlattığı plana göre iki cemiyet kurulacaktır. “Yahudi Cemiyeti” adıyla kurulacak olan birinci örgüt Avrupa devletleri nezdinde propagandalar yaparak Siyonistlerin Filistin’de bir devlet kurma fikrini onlara empoze edecek ve desteklerini alacaktır. Planlanan ikinci örgüt ise Musevilerin Filistin’e göç masraflarını karşılayacak ticari bir yapılanmadır (Bayramoğlu, 2006: 54). Herzl 14 Haziran 1895 tarihli günlüğüne şunları yazmıştır (Göze, 1995: 53):

“Mev’ud Arz! (Vaat Edilmiş Topraklar) Orada bizim bütün haklarımız olacak, hür insanlar olarak yaşayacak, kendi vatanımızda huzur içinde öleceğiz. “Yahudi” hitabı bugünkü hakaret anlamını kaybedecek, “Alman” veya “İngiliz” yahut “Fransız” denildiği, kullanıldığı gibi kullanılacak. Bayrağımız olacak. Belki şöyle bir bayrak, beyaz zemin üstünde yedi altın yıldız... Beyaz zemin bizim yeni, temiz hayatımızı, yedi yıldız da, günde yedi saat çalışma prensibini temsil edecek. Çalışma, içtihat etme sancağının altında Mev’ud Arz’a gireceğiz.”

Osmanlı toprakları dâhilinde bulunan Filistin’i elde etmek adına, Herzl’in Sultan Abdülhamid’e yapacağı teklif hazırdı. Buna göre, Ermeni meselesinde Osmanlı Devleti Avrupa’da her yönüyle desteklenecek, yirmi milyon sterlin para yardımı yapılarak Osmanlı İmparatorluğu’nun dış borçlardan kurtulması sağlanacaktır. Sultan II. Abdülhamid bu teklife karşı şu cevabı vermiştir (Göze, 1995: 77,79,86,97):

“Benim bir karış toprak vermem söz konusu olamaz. Zira istenen toprak bana ait değildir O, milletime aittir. Bu devleti kuran ve kanıyla besleyen milletime... Herhangi birisine vermek veya bizden koparılmasına razı olmaktansa, yeniden kanımızla yıkamayı tercih ederiz. Benim, Suriye ve Filistin’den gelen iki alayım Plevne’de son nefeslerine kadar şehit oldular. Türk İmparatorluk toprakları bana değil, Türk Milleti’ne aittir. Bu İmparatorluğun hiçbir parçasını hiçbir kimseye veremem. Yahudiler şimdilik milyarlarını biriktirsinler. Kim bilir, bir gün bu İm-

paratorluk paylaşılırsa, onlar da istediklerini belki de bir şey ödemedem elde edebilirler. Fakat ancak kadavramız paylaşılır, canlı vücuttan parça koparılmasına müsaade edemem.”

Devam eden süreçte T.Herzl’in ve onu destekleyenlerin çalışmaları ile I. Dünya Siyonist Kongresi İsviçre’nin Basel şehrinde, 29-31 Ağustos 1897 yılında yapılmıştır. Kongreye, Yahudi nüfusun bulunduğu 17 ülkeden 240 Yahudi katılmıştır (Bayramoğlu, 2006: 55). Kongrede alınan tüm kararlar Filistin’de bir Yahudi Devleti kurmayı amaçlamaktadır.

Siyonistlerin hedefi haline gelen Osmanlı iktidarında, İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin yürütmüş olduğu çalışmalar ve Siyonistlerin yardımlarıyla II. Meşrutiyet ilan edilmiştir. Siyonistler II. Abdülhamid’den Filistin’e göç izni alamamışlardır ancak Jön Türklerle anlaşabileceklerini düşünmüşlerdir. Bu nedenledir ki Jön Türklerin Abdülhamid’i tahttan indirmesine yardımcı bulunmuşlardır. Karşılığında Filistin’de yurt edinmek için ayrıcalıklar istemişlerdir. 1908’de yapılan Jön Türk ihtilalinden sonra, dünyanın çeşitli yerlerinde bulunan Siyonistler İstanbul’a akın etmişlerdir. İhtilalin yapıldığı tarihten birkaç ay sonra Siyonistler Jön Türklerle Filistin’e göç ve satın alma konusunda görüşmelere başlamışlardır. Nitekim Filistin’e serbest göç için izin almayı başarmışlardır (Kocabaş, 1987: 191-193). Filistin’e göç yasağının kaldırılmasıyla da önemli miktarda Yahudi göçmen Filistin’e yerleşmiştir (Tellioglu, 2015: 230). Bir Siyonist sözüyle “Artık Filistin’in kapıları Siyonistlere açılmakta ve her yönden oradaki Yahudi iskânı iyiye gitmektedir” (Bayramoğlu, 2006: 70). Bölgeden gelen şikâyetlerin artması ve İttihat ve Terakki’nin durumun hassasiyetinin farkına varması ile birlikte eski sisteme dönüşmüş ancak artık önü alnamayan bir yerleşim sürecine girilmiştir (Tellioglu, 2015: 230).

Birinci Dünya Savaşı başladığı sıralarda Yahudilerin tüm çabalarına rağmen Filistin’deki toplam Yahudi nüfusu 85.000 civarındadır. Bu sayı tüm Filistin nüfusunun %12’sini teşkil etmektedir. Savaş sırasında Osmanlı Devleti’nin zayıf düştüğünü gören Yahudiler İngilizlerin yanında yer almaya başlamışlar ve kısa zaman içerisinde de tamamıyla İngiliz saflarına geçmişlerdir. Hatta gönüllü birlikler oluşturarak İngiliz ordu saflarında Osmanlılara karşı savaşmışlardır. Zira Alman İmparatorluğu yanında yer alma çalışmaları da sonradan terk edilecektir.

Osmanlı İmparatorluğu’nun Birinci Dünya Savaşı’na girmesi, Yahudiler için bir fırsat olmuştur, Siyonist idealin gerçekleştirilmesinin önündeki en büyük engelin ortadan kaldırılması için gerekli ortam oluşmuştur. İngiliz hükümetine giren ilk Yahudi olan Ulaştırma Bakanı Sir Herbert Samuel Ocak 1915’te Başbakan

Asquith'e verdiği bir önergede Filistin'in Britanya İmparatorluğu için stratejik bir önemi olduğunu, buranın İngiliz himayesine alınmasını ve Yahudi iskânının önünün açılmasını teklif etmiştir.

İttihat ve Terakki'nin Araplarla Siyonistleri anlaştırmak istemeleri ve bunu kendi lehlerine çevirme politikaları işe yaramamıştır. Savaş boyunca Araplar ve Siyonistler hep birlikte Osmanlı'ya karşı faaliyette bulunmuşlar hatta savaşmışlardır. Yahudiler her bölgede özellikle Filistin bölgesinde İngilizlere hayati derecede muhaberat desteği sağlamışlardır.

Birinci Dünya Savaşı yıllarında Osmanlı İmparatorluğu'nun paylaşıldığı Sykes-Picot Anlaşması, İngiltere, Fransa ve Rusya arasında 1916 yılında imzalanmıştı. Bu anlaşmaya göre Osmanlı İmparatorluğu İtilaf devletlerince parçalara ayrılmıştı ve Filistin'in uluslararası hukuka uygun olarak Avrupa devletlerince yönetilmesi öngörülüyordu. Ancak Siyonistler uluslararası bir idare yerine İngiliz himayesinde bir yönetim arzulamışlardır (Bayramoğlu, 2006: 71,72,75). Birinci Dünya Savaşı'nın karşı tarafları olan Almanya ve İngiltere bir şekilde Siyonistleri kendi taraflarında görmek istemişlerdir. Bunun içinde rekabet etmişlerdir. İngiliz Kabinesi 2 Kasım 1917'de yaptığı toplantıda "Balfour Deklarasyonu" olarak bilinen mektubu, dönemin önde gelen Yahudilerinden Lord Rothschild'e göndermiştir. Balfour'un imzasını taşıyan mektupta şunlar yazılıdır (Kocabaş, 1987: 216):

"Sevgili Lord Rothschild, size Majesteleri Hükümeti adına kabineye verilmiş ve tasvip edilmiş olan Yahudi-Siyonist isteklerine sempati bildiren aşağıdaki açıklamaları bildirmekle çok mutluyum. Majestelerinin Hükümeti, Filistin'de bir Yahudi Milli Yurdu'nun kuruluşunu dostane duygularla kabul etmekte ve Filistin'deki Yahudi olmayan toplulukların medeni ve dinî haklarını veya diğer ülkelerdeki Yahudilerin haklarını ve politik durumunu zarara uğratabilecek hiçbir şeyin meydana gelmemesi şartıyla, bu amaca erişilmesini teşvik etmekte hiçbir gayretten kaçınmayacaktır. Eğer bu açıklamadan Siyonist Federasyonu'nu haberdar ederseniz size müteşekkir kalırım. Dostunuz A. W. James Balfour, 2 Kasım 1917."

Musevi kökenli bir yazar olan Artur Koestler Balfour Deklarasyonu için, "Bu belgeyle, bir milletin (İngiliz), başka bir millete (Yahudi), üçüncünün (Arap) ülkesini vaat ettiğini" yazmıştır (Bayramoğlu, 2006: 76).

Theodor Herzl hayatta değildi ancak uğrunda büyük çaba harcadığı davasının ilk aşaması gerçekleşmişti. Filistin'de Yahudi Devleti için "geçiş dönemi stratejik hedefleri" Balfour Deklarasyonu ile hayat bulmuştur. Yahudiler, İngiliz himayesinde Filistin'e yerleşecek ve bağımsız bir Yahudi Devleti'nin temellerini atacaklardır. İngilizler ise, Avrupa topraklarında yaşayan tüm Yahudilerin maddi ve manevi desteklerini alacaklar; aynı zamanda Arapların çoğunlukta olduğu bir

bölgede İngiliz çıkarlarını gözeten dost bir toplum kazanmış olacaklardır (Kocabaş, 1987: 217). Yahudiler İngilizlere gönderdikleri mektupta diğer din ve milletten olanların haklarına zarar gelmeyeceğini taahhüt etmişlerdir. Ancak hiçbir zaman bu sözlerinde durmamışlar ve günümüze kadar olan süreçte Filistin topraklarında kan ve gözyaşı hâkim olmuştur. Masum Filistin halkı sistematik bir şekilde soykırıma tabi tutulmuştur.

C. BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI VE SONRASINDA FİLİSTİN'DE YAŞANAN GELİŞMELER

Birinci Dünya Savaşı sırasında Gazze muharebeleri neticesinde Kudüs'ün ele geçirilmesine özel bir önem atfedilmiştir. İngiliz idareciler cephedeki komutanlarına Kudüs'ün Noel'den önce alınması talimatını vermişlerdir. Kudüs'e giren İngiliz askerler kendilerini Haçlı Seferleri sırasında Kudüs'ü ele geçiren Hristiyanlarla bir tutmuşlardır. Kudüs, Haçlı Seferleri sırasında ve Birinci Dünya Savaşı sırasında ne derecede önemliyse günümüzde de aynı önemini korumaktadır. Kudüs'e sahip olmak Yahudiler ve Hristiyanlar için hayati derecede önemlidir.

I.ve II. Kanal harekâtındaki başarısızlıkların ardından, İngilizler çölü geçerek Sina Yarımadası'nı tümüyle ele geçirmek istemişlerdir. 22 Aralık 1916'da Elaşir'i İngilizlerin eline geçmiştir. Burada bulunan Türk birlikleri Gazze-Şeria-Birüssebi hattına çekilmiş ve savunma düzeni almışlardır (İnal, 2007: 475). Ermeniler gibi birçok Arap milliyetçisi de Jön Türklerin politikalarından hoşlanmamışlardır. Pan-Arap milliyetçilik fikri gittikçe popüler hale gelmiştir. Enver ve Cemal Paşalar bölgenin önde gelen aşiret liderleriyle görüşerek durumu kontrol altında tutmaya çalışmışlar ancak Hicaz Kralı Şerif Hüseyin bin Ali ile anlaşmak mümkün olmamıştır. Zaten Şerif Hüseyin Türklere karşı bir isyan hazırlığı başlatmıştır. Şerif Hüseyin'e ait kuvvetler Mekke'yi ve Kızıldeniz'de bulunan bazı önemli limanları elde etmek amacıyla ilerlemektedir. Şerif Hüseyin İngilizlerden istediği yardımı fazlasıyla almıştır. İngilizler silah ve para yanında operasyonların koordinasyonu için aralarında T. E. Lawrence'nin de bulunduğu danışmanlar da göndermiştir (Erickson, 2011: 162,163).

İngilizler Sykes-Picot Antlaşması'nı uygulamak, Filistin'i işgal ederek Yahudilere verdikleri Filistin'de yurt edinme sözünü uygulamaya koymak, Suriye'yi ele geçirmek amacıyla Gazze'yi elde etmek istemişlerdir (Kemal, 2014: 131). 31 Ekim 1917'de saldırıya geçen İngilizler Gazze –Birüssebi Meydan Savaşı'nı kazanmışlardır. Türk Kuvvetleri Yafa-Kudüs hattına kadar geri çekilmek zorunda kalmıştır (İnal, 2007: 475). Ancak ana hedef Kudüs'tür. 7 Aralık 1917'ye gelindiğinde İngilizler Kutsal Ken-

tin çevresindedir. 11 Aralık 1917'de Kudüs düşmüş ve İngiliz komutan Allenby şehre Babü-l Halil'den (Yafa Kapısı'ndan) yürüyerek girmiştir (Erickson, 2011: 179). İngilizler, 1917-1918'de Filistin'i işgal etmeleriyle birlikte burayı askeri yönetimle idare etmeye başlamışlardır. Askeri yönetim büyük oranda Balfour Deklarasyonu'nun amaçları doğrultusunda bir politika izlemiştir. Her ne kadar Filistin'deki yerel halk yani Araplar bu politikadan rahatsızlarsa da, Yahudi yerleşkeleri gittikçe artmış, Yahudilerin Filistin topraklarına göç etmesi ve burada daimi ikametlerini kolaylaştırmak için gerekenler yapılmıştır (Fromkin, 2016: 385). Politik anlaşmazlıklara rağmen Siyonist örgütlerin üzerinde uzlaştıkları en önemli konu Filistin topraklarına Yahudi göçünün zorunlu görüldüğüdür. İbranice yükselme anlamına gelen *aliya* kelimesi ile adlandırılan Filistin'e yapılan Yahudi göçü Siyonist yapılanmanın en önde gelen amaçlarından olmuştur (Ulutaş, 2012: 18).

Birinci Dünya Savaşı sonunda İngiltere haricindeki devletlerin, Filistin'de bir İngiliz Mandası oluşturulması konusunda tereddütleri bulunmaktadır. İngilizler bu konuda ki tam mutabakatı Araplarla yapmışlardır. Araplar kendilerine vaat edilen maddi yardımlar, Yahudilerin ve İngilizlerin siyasi desteklerini alma karşılığında, Filistin'deki İngiliz Manda İdaresine evet demişlerdir. Siyonist Komitesi başkanı C.Weizmann İtilaf Devletlerinin yapacağı Paris Sulh Konferansı'na giderek, 27 Şubat 1919'da, Siyonist Teşkilatı adına şu bildiriği vermiştir (Kocabaş, 1987: 227, 228):

“Yahudilerin Filistin'e olan tarihi bağlarının ve Yahudilerin Filistin'de öz vatanlarını kurma hakkının kabul edilmesi, Filistin'in İngiltere tarafından Milletler Cemiyeti adına manda yönetimi altına alınması, Manda antlaşmasına, Filistin'de bulunan ve Yahudi olmayan gruplar ile başka memleketlerde bulunan Yahudi halkların medeni ve dini haklarına dokunulmamak kaydıyla Yahudi Milli Yurdu'nun kurulması için siyasi, idari ve iktisadi alt yapının oluşturulması mecburiyetine ait maddeler konması, Mandaterin Yahudi muhaceret ve yerleşimi hususunda Filistin'deki ve dünyanın çeşitli yerlerine dağılmış olan Yahudileri temsil eden bir heyetle işbirliği içerisinde hareket etmesi, Mandaterin Filistin'de her dinin, mezhebin ve ırkın özgürlük alanını güvence altına alması.”

Sykes-Picot Antlaşmasına uygun olarak 25 Nisan 1920'de toplanan San Remo Konferansı'nda Lübnan ve Suriye Fransız mandasına, Ürdün, Filistin ve Irak İngiliz mandasına verilmiştir (Bayramoğlu, 2006: 82).

III. İSRAİL DEVLETİ'NİN KURULUŞU

Filistin'in İngiliz mandasına bırakılması 25 Nisan 1920'de müttefikler tarafından onaylanmış ve İngiltere manda yönetimini kurmak üzere çalışmalarına başlamıştır. Hem Siyonist hem de bir Yahudi olan Herbert Samuel İngiltere Yüksek

Komiseri olarak Filistin'e atanmış ve Temmuz 1920'de göreve başlamıştır. Herbert Samuel'in başlıca vazifesi İngiliz himayesi altında Filistin'i bir Yahudi yurdu haline getirmektir (Kocabaş, 1987: 228,229). Siyonist hareket İngiliz mandasının himayesi altında her türlü örgütlenmeyi gerçekleştirme fırsatı bulmuştur. Kudüs'te bulunan 1918'de yapımına başlanılan İbrani Üniversitesi tamamlanarak faaliyete geçmiştir. 1924 yılında İbranice teşkilat kuruluş manasına gelen "Histatrut" adlı meslek örgütü kurulmuştur. Sosyal, kültürel, ekonomik, siyasi ve askeri anlamda gelişimler ve örgütlenmeler büyük bir hızla gerçekleşmiştir. Sir Herbert Samuel dönemindeki ilk dört yılda Filistin'deki Yahudi nüfusu iki katına çıkmıştır (Bayramoğlu, 2006: 82,83). Polonya'dan 1924 ve 1932 yılları arasında gelen 60.000 kişinin Filistin'e göç etmesi şehir hayatının gelişimine büyük katkı sunmuştur. Bu göçmenler çoğunlukla, Tel Aviv, Hayfa ve Kudüs'e yerleşmişlerdir. Almanya'da Hitler'in iktidarının başlaması ile birlikte 1930'larda İkinci Dünya Savaşı'ndan önceki son büyük göç dalgası yaşanmıştır. 165.000'e yakın insan Filistin'e göç etmiştir. Bu göçmenlerin büyük bir bölümü akademisyen ve profesyonellerden oluşmaktaydı. Bu kaliteli insan tipi Filistin'in her anlamda kalkınmasına katkı sunmuştur. Aynı dönemde kurulan ve faaliyete geçen Yahudi Ajansı uluslararası platformlarda Yahudi Devleti kurulması ile ilgili lobi faaliyetlerini ustalıkla yerine getirmiştir (Haim 2008: 28,29). Bu gelişmeler neticesinde Araplar İngilizler tarafından kandırıldıklarını anlamışlardır. 1921 yılından itibaren Arap-Yahudi kavgası başlamıştır (Kocabaş, 1987: 231). Filistin'e Yahudi göçünün gittikçe artması yerli Arap halk arasında hoşnutsuzluk yaratmıştır. 1920, 1921, 1929, 1936 ve 1939 yıllarında Filistin'deki yerli halk ile göçmen Yahudiler arasında büyük çatışmalar yaşanmıştır. Arap halkın bu isyanları her defasında İngiliz manda yönetiminin bulunduğu basit çözümlerle bertaraf edilmiştir (Dursun, 1995: 52).

Savaş sırasında Şerif Hüseyin'le İngilizler arasında yapılan ve Osmanlı'ya karşı Arap isyanını teşvik eden anlaşma ile İngilizler yerine getiremeyecekleri bir söz vererek Filistin topraklarını Araplara vereceklerini vaat etmişlerdi. Manda yönetimindeki durum ise bunun tam tersi olmuştur, Araplar topraklarından sürgün edilmiş, Filistin her geçen gün Yahudi yurdu haline gelmiştir (Kızıloğlu, 2012: 35-64). 1936 yılında yapılan gösteriler ve manda yönetimine karşı yapılan itaatsizlikler, manda yönetimi tarafından büyük bir sertlikle bastırılmıştır (Bayramoğlu, 2006: 85). Filistin'de 1936-1939 arası dönemde Araplar tarafından grev, direnme ve yürüyüş eylemleri yapılmıştır. Araplar, Filistin'e Yahudi göçünün durmasını, Yahudilere yapılan avantajlı toprak satışlarının durdurulmasını, nüfus üstünlüğüne dayalı olarak Arapların çoğunlukta olduğu yerli bir hükümet talebinde bulunmuşlardır. Ancak İngiliz hükümeti ve manda yönetimi bu başkaldırıları her

defasında savuşturmuştur. Mandanın kurulması ile birlikte Siyonistler on yıl içerisinde Filistin'in tüm ekonomik mevkilerini ele geçirmişler, Arapları tasfiye etmek amacıyla her türlü çalışmayı yapmışlardır (Ataöv, 1970: 53, 54).

Sürekli devam eden sorunlar ve ayaklanmalar, manda yönetiminin gücünü zayıflatmış, artık Filistin manda yönetimi tarafından idare edilemez hale gelmiştir. Avrupa'daki Alman tehdidinin giderek artması da İngiltere'nin daha çok başka yerlere yoğunlaşmasına neden olmuştur. 17 Mayıs 1939'da yayımlanan bir kitapla Filistin ile ilgili yeni bir politika açıklanmıştır. Mac Donald Beyaz Kitabı denilen bu belgeye göre İngiltere on yıl içinde Filistin'e bağımsızlık verecek, Yahudiler ve Araplar tarafından yönetilen bir Filistin devleti kurulacaktır (Kasalak, 2016/3: 75). Bu durum üzerine Siyonistler karşı atağa geçmişlerdir, Dünya Siyonist Teşkilatı New York'ta 9-11 Mayıs 1942'de olağanüstü toplantı yapmış ve Baltimor Programı denilen bir program kabul edilmiştir. Bu programa göre Filistin'de Yahudilerin egemen olduğu bir devlet kurulması kararlaştırılmıştır. Bu dönemde Siyonizm'in en önemli destekçilerinden biri Churchill'dir. Churchill 12 Temmuz 1944'te Savunma Bakanı ile yaptığı bir konuşmada " ... Yeryüzünün dört bir yanına dağılmış ve başka hiçbir ırkın çekmediği kadar acı ve işkenceye katlanmış olan bu ırkın bir bayraktan mahrum edilmek istenmesinin sebebini anlayamıyorum" demiştir (Bayramoğlu, 2006: 102).

Siyonistler İngiliz desteğinin azaldığı dönemde kendilerine başka bir yerden Amerika Birleşik Devletlerinden destek bulmuşlardır. Amerikan Başkanı F.D.Roosevelt'in Ortadoğu'daki özel temsilcisi General Patrick J. Hurley 3 Mayıs 1943'de Başkan Roosevelt'e sunduğu raporda, Siyonistlerin gelecekte herhalde Ürdün'ün de içerisinde bulunduğu bağımsız bir devlet kurma amacında olduklarını, Arapları ise Irak bölgesine sürmeyi planladıklarını ve Ortadoğu'da iktisadi planda Yahudi önderliğini düşündüklerini belirtmiştir" (Ataöv, 1970: 58).

Filistin'deki gelişmeler İkinci Dünya Savaşı yıllarında kısmen de olsa sakin geçmiştir. Ancak savaş sonrasında kurulan yeni uluslararası sistemle beraber olaylar farklı bir boyut kazanmıştır (Dursun, 1995: 52). Savaşın sonra İngilizler hayli yıpranmıştır. Siyonistlerle olan çıkar ilişkileri eskisi kadar önemli değildir. Ortadoğu'da stratejik ve ekonomik çıkarları olan en büyük devlet ise Amerika'dır. Siyonistlerin aradığı yeni destek ve müttefik Amerika Birleşik Devletleri'dir. Milletler Cemiyeti Amerika'nın güdümündedir ve Siyonistlerin çıkarları doğrultusunda kullanılabilir bir yapıdadır (Ataöv, 1970: 58)

İkinci Dünya Savaşı'nın oluşturduğu ortam, Siyonistlerin devlet kurma ideallerine uygun şartları hazırlamıştır (Kocabaş, 1987: 232). Yahudi Ajansı yürütme

konseyi başkanı Ben Gurion savaş sonrasında asıl mücadelenin Araplarla olacağını tahmin ettiğinden New York'ta yaptığı çalışmalarla 17 Yahudi zengini bir araya getirerek bir savunma fonu kurulmasını sağlamıştır. Asıl amacı silah ticareti yapmak olan bir şirket tarımsal ve tıbbi teçhizat alanında faaliyet görüntüsüyle kurulmuştur. Bu şirket savaştan sonra kapanmak durumunda kalan şirketlerden askeri araç, uçak, silah ve teçhizatı alarak Filistin'de bulunan Yahudilere göndermiştir (Bayramoğlu, 2006: 102,103).

İngiltere mandater devlet olarak, 2 Nisan 1947'de Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliğine başvurarak, Filistin meselesini Birleşmiş Milletlere havale etmiştir (Ataöv, 1970: 58). Birleşmiş Milletler Filistin sorunu ile ilgili olarak *United Nations Special Committee on Palestine*: UNSCOP isminde bir komisyon teşkil etmiştir. Bu komisyon yaptığı çalışmalar sonucunda hazırladığı raporda: Filistin'in Yahudiler ve Araplar arasında paylaşılmasını ve böylece bölgede iki ayrı bağımsız devlet kurulmasını öngören bir plan belirtmiştir. Bu plan Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 29 Kasım 1947'de oylanmış ve Amerika'nın büyük gayretleri sonucunda kabul edilmiştir. Bu kararla Yahudi Devleti'ne 14.100 km², Arap Devleti'ne de 11.500 km² toprak ayrılmıştır. Kudüs şehri ise Birleşmiş Milletlerin vesayetine bırakılmıştır (Dursun, 1995: 53). Bu zamana kadar Yahudilerin satın almış olduğu veya ikamet ettikleri bütün topraklar Yahudi Devleti içinde kalmıştır. Aynı zamanda bu topraklar üzerinde Arap yerleşimleri de vardır. O kadar ki, bu Yahudi Devleti'nin kapsadığı topraklar üzerinde yaşayan toplam nüfusun 498.000'i Yahudi, yalnızca bin eksiği yani, 497.000'i Arap nüfustan oluşmaktaydı. Diğer bölgelerdeki nüfusun 725.000'i Arap, 10.000'i Yahudi'ydi. Toplam nüfusun ancak yarısı ve %10'luk bir toprağa sahip olmalarına rağmen, kurulan bu devlette Yahudiler egemen zümre olmuştur (Ataöv, 1970: 59,60).

Birleşmiş Milletler kararından sonra İngiltere 14 Mayıs 1948'de manda yönetiminin sonlanacağını ilan etmiştir. Aynı tarihte yani 14 Mayıs 1948'de Filistin'de bulunan Siyonist liderlerden 37 tanesi bir bildiri hazırlayarak Tel Aviv'de Yahudi Devleti'nin kurulduğunu ilan etmişlerdir (Bayramoğlu, 2006: 110,111). ABD ve SSCB İsrail Devleti'nin ilk tanıyan ülkeler olmuşlardır (Dursun, 1995: 53).

A. ARMAGEDON

Birinci Dünya Savaşı sırasında, İngilizlerin Lord Allenby komutasındaki kuvvetlerle Osmanlı kuvvetleri arasında yaşanan, Şam ve Beyrut'un ele geçirilmesiyle sonuçlanan Filistin bölgesindeki Megiddo ve Esdraelon Ovası muharebeleri Armagedon savaşı olarak nitelendirilmiştir (Erickson, 2011: 183-209). "Allenby of

Armageddon” adıyla Raymond Savage tarafından 1925 yılında yazılan bir kitap bulunmaktadır ve satış popülaritesi halen devam etmektedir Kudüs’ün İngilizlerin eline geçtiği savaş sonrasında İngiliz subayları kendilerini Haçlılara benzetmişlerdir. İngilizler, Birinci Dünya Savaşı sırasında stratejik açıdan çok daha önemli, başka Osmanlı topraklarını da işgal etmişlerdir ancak yalnızca Filistin bölgesindeki savaşlar için Armagedon savaşı tanımlamasını yapmışlar ve yalnızca Kudüs’e girerken Haçlı ordusuna benzediklerini söylemişlerdir (Cihan, 2025: 300). Armagedon Yunanca Har ve Magedon kelimelerinin birleşiminden oluşmaktadır ve “Megiddo Tepesi” anlamına gelmektedir. Megiddo, Filistin topraklarında Jezreel vadisinde bulunan bir kasabadır. Akdeniz kıyısında Hayfa ile Galilee Denizi’ndeki Tiberias arasında bulunmaktadır (Kurtoğlu, 2015: 192). Tevrat’ta Dünyanın Krallarının toplanacağı yer olarak belirtilmiştir (Kutsal Kitap, Vahiy 16: 16). Armagedon, insanların yönettiği krallıklarla Tanrı arasında gerçekleşecek son savaşa atfedilmektedir. Evanjelik-Yahudi inancına göre Armagedon Savaşı bu insan yönetimlerini sona erdirecek olan (Kutsal Kitap, Daniel 2: 44) iyilerle kötüler arasındaki Kıyamet savaşı olacaktır. Evanjelistler, Armagedon savaşını Deccal diye tanımladıkları Müslümanlara karşı Yahudilerin savaşı olarak nitelendirmektedirler. Bu savaşta dünyanın bütün kralları ve yöneticileri toplanacak ve hepsi öldürülecektir. İsa Mesih, kendisine ve İsrail’e karşı toplanan ordulara karşı bilinen silahların yanında bilinmeyen en güçlü silahları da kullanarak “Deccal” taraftarlarını yok edecek, savaş sonunda Şeytan yakalanıp bin yıl süre ile zindana atılacak, İsa Mesih ve taraftarları bin yıl sefa süreceklerdir (Kurtoğlu, 2015: 193-195).

Ortadoğu’da yaşanan olayların arka planına bakıldığında teolojik alt yapısının Armagedon’a dayandığı söylenebilir. Siyonist Yahudilerin ya da Evanjelik Hristiyanların zihinlerinin bir ucunda Armagedon düşüncesi yatmaktadır. Ortadoğu’nun stratejik coğrafyası ve petrolü nasıl tüm Batı dünyasını buraya çekiyorsa teolojik alt yapısı da aynı oranda Ortadoğu’yu cazip ve vazgeçilmez kılmaktadır. Bu nedenle binlerce yıl öncesinden başlayan Kudüs için savaş Haçlı seferleri ile korlanmış, Birinci Dünya Savaşı ile devam etmiştir. Batılılar tarafından Filistin’de yapılan muharebelere bu nedenle “Armagedon” ismi verilmiştir.

B. EVANJELİZM

Evanjelizm kısa tanımı ile Hristiyan İncili’nin vaat edilmesi veya bununla ilgili proselitizm gibi başka formların geliştirilmesidir. Evanjelist kelimesi, Grekçe “eu-angelos” kelimesinden gelmektedir ve “iyi haber getiren” anlamını taşımaktadır. Evanjelik Hareket 18. yüzyılın başlarında İngiltere’de yaşanan dinî uyanışın etkisiyle doğmuştur, tarihi, kültürel ve teolojik kaynağı Protestan Hristiyanlık’tır

(Güngör, 2005: 26-27). Evanjelizm'e göre; ruhsal yenilenme, ruhsal yeniden doğuş İsa Mesih'in dönüşü öncesinde olacaktır. Birçok insan yeniden doğacak ve bir araya geleceklerdir. Kudüs'teki Süleyman Tapınağı yeniden inşa edilecek -bunun için Evanjelistler tarafından halihazırda Müslümanlara ait olan iki kutsal mabedin yıkılması gerekli görülmektedir-, daha sonra yedi yıllık bir kaos dönemi olacaktır. Hz. İsa, yanında bulunan kutsal ordusu ile Armagedon'a inecek ve tüm kâfirleri yenip dünyaya bin yıllık huzur getirecektir. Bu görüşe inananlara "Evanjelist" denilmektedir. Evanjelist inanışa göre Tanrı ve dünyanın kralları arasında yani iyilerle kötüler arasındaki kıyamet savaşı Armagedon'da yapılacaktır. Tanrı'nın Mesih aracılığı ile dünyanın kontrolünü ele alması, iyiyi temsil eden İsrail ve kötüyü temsil eden İsrail düşmanları arasında yapılacak olan büyük savaş Eski Ahid'deki kehanetlere dayandırılmaktadır (Kurtoğlu, 2015: 192-195).

Hristiyanlar, Hz. İsa'yı Kudüs'te Yahudilerin çarmıha gerdiğini ve bu yolla onu öldürdüklerine inanmaktaydılar. Haçlı seferleri sırasında binlerce Yahudi Hristiyan haçlılar tarafından kılıçtan geçirilmiştir. 19. yüzyılın sonuna kadar Yahudiler Avrupa'da ikinci sınıf insan muamelesi görmekte ve dışlanmaktaydılar. Birçok devlet Yahudileri kendi topraklarından uzaklaştırmak için onlara yurt arayışına bile girmişlerdi. Ancak zamanla çoğu inanış değişime uğramış ve Evanjelist Hristiyanlar dinî bir inanış olarak kurtuluşlarını Yahudiler ile bir bütün olarak ele almaya başlamışlardır. Onlara göre Hz. İsa'nın dünyaya tekrar gelişi İsrail topraklarında olacak ve Hz. İsa İsrail toplumu ile birlikte onların düşmanlarına karşı savaşacaktır. Bu yolla dünya kurtulacak, Yahudiler ve Hristiyanlar kurtuluşa erecektir. Evanjelik doktrinin doğal bir sonucu olarak İsrail tüm evanjelist Hristiyanlar tarafından korunmakta ve kollanmaktadır. Onlar için İsrail'in düşmanları kendi düşmanlarıdır. 1948'de İsrail devletinin kurulmasına giden süreçte yaşananlar ayrıca İsrail devletinin kurulmasından günümüze kadar Ortadoğu bölgesinde yaşanan gelişmeler bu olgudan bağımsız olarak düşünülmemelidir. Ortadoğu'da Hristiyanlığın ve Yahudiliğin bekası için İsrail haricindeki devletlerin asla huzura kavuşmaması gerektiğine inanılmaktadır. Aksi halde Ortadoğu'daki devletler İsrail için tehdit durumuna gelebilirler. İsrail, ABD'nin evanjelik düşüncesinin Ortadoğu'daki bir yansımasıdır. ABD ise İsrail'in ebedi koruyucusu konumundadır.

Bu bağlamda ABD dış politikasında dinin etkisi göz ardı edilemeyecek kadar fazladır. ABD dış politikasındaki dini tartışmalarda, Yahudi lobilerine ait söylem ve düşünceler önemli bir yer teşkil etmektedir. Tarihsel bağlamda ABD'de din siyaseti etkilemekte, özellikle Yahudilerin etkisi yadsınamaz bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır (Yılmaz, 2022: 599). Bunun temeli ABD'deki İsrail lobisinin emsalsiz nitelikte güçlü olmasına dayanmaktadır. Amerikalı Yahudi liderler ken-

di eylemlerinin İsrail'in hedefleriyle uyumlu olması konusunda sıklıkla istişare eder ve bu bağlamda İsrail lobisi ABD'nin üstünde bir güç olarak tarih sahnesine çıkar (Mearsheimer ve Walt, 2006: 7).

ABD'deki veya diğer ülkelerdeki Evanjelist Hristiyanlar ve İsrail'deki hükümet yetkilileri yürüttükleri her politikada dinî özel bir yere konumlandırırlar. Bunun en öne çıkan örneklerinden biri Yahudi Devlet Yasası'dır. İsrail Devleti tarafından çıkartılan Yahudi Devlet Yasası ile Yahudiler resmi olarak kutsal ırk olarak tanımlanmakta diğer ırklardan insanlar ise ikinci sınıf insan statüsüne konulmaktadır. Uluslararası anlaşmalara karşı olarak Kudüs İsrail Devleti'nin başkenti olarak ilan edilmiştir. ABD uluslararası anlaşmaları yok sayarak Kudüs'ü İsrail'in başkenti olarak tanımış ve Büyükelçiliği'ni Kudüs'e taşımıştır. Bazı Avrupa ülkeleri ve Avustralya'da Kudüs'ü İsrail'in başkenti olarak tanıdıklarını açıklamışlardır. Bu devletler İsrail tarafından katliama ve zulme uğrayan Müslüman Filistinlileri görmezlikten gelmektedirler.

SONUÇ

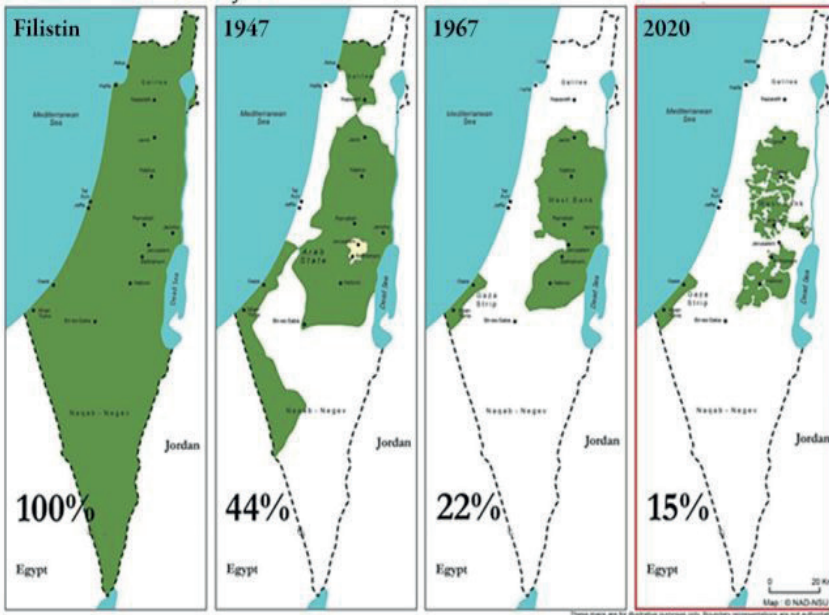
Ortadoğu'yu diğer bölgelerden farklı kılan en önemli özelliklerden birisi de içerisinde barındırdığı jeokültürel özelliklerdir. İnsanlığı etkileyen inanç tarihi açısından en köklü dini düşünce açılımları bu bölgede gerçekleşmiştir. Bunun en çarpıcı örneği Ortadoğu'daki sorunların düğümlendiği Kudüs meselesinde görülmektedir (Kılıç, 2008: 66). Filistin toprakları ve en nihayetinde Kudüs üç semavi din içinde kutsal sayılmaktadır. Hem Arapların (Müslümanların) hem de Yahudilerin atası kabul edilen Hz. İbrahim'in Ortadoğu'da doğduğuna ve yaşadığına inanılmaktadır. Bu inanca göre; Irak'ta (Ur) doğan Hz. İbrahim önce Urfa'ya göç etmiş daha sonra Kudüs civarındaki Kenanilerin ülkesine gelmiştir. Hz. Musa, Hz. Yakub ve Hz. Yusuf da tıpkı İbrahim gibi aynı bölgede yaşamıştır. Hz. İsa, Kudüs'te doğmuş ve burada dünyayı terk etmiştir. Hz. Muhammed Mekke'de doğmuş ve İslamiyet'i bu topraklardan dünyaya yaymıştır. Ortadoğu; İbrahimi dinlerin yani Yahudilik, Hristiyanlık ve Müslümanlığın "anavatanı" olarak görülebilir.

Bu önemli bölgede yer alan ve Yahudiler, Hristiyanlar ve Müslümanlar için kutsal sayılan bir başka yer ise Kudüs'dür. Bu durum, Kudüs ve Ortadoğu için savaşları ve çatışmaları da beraberinde getirmektedir. Kudüs'ün tarihi aynı zamanda bir kültür çatışması tarihidir. Yahudiler "Vaat edilen topraklar"a uzun mücadeleler sonunda yerleşmişler, Kudüs'ü yurt edinmişler, burada kutsal emanetlerini muhafaza etmek amacıyla Süleyman Tapınağı'nı inşa etmişlerdir. İşgaller ve sürgünler nedeniyle Kudüs'ü terk etmek zorunda kalan Yahudiler yüzyıllarca Kudüs'ün hayali ile yaşamışlardır. Nihayetinde Siyonist Yahudiler, Birinci Dün-

ya Savaşı sonrasında Osmanlı Devleti hâkimiyetinden çıkan Filistin toprakları üzerinde devlet kurma emellerine yaklaşmışlardır. Önce satın alma yolu ile Filistin topraklarını ele geçiren Yahudiler, daha sonra savaş ve çatışma ile toprak edinme yoluna gitmişlerdir. İngiltere ve ABD'nin destekleri ile 1948 yılında İsrail Devleti'ni kurmuş ve buraya yerleşmişlerdir. Siyonist Yahudiler; devlet kuruncaya kadar verdikleri her taahhütte Filistin'de bulunan diğer din ve milletten olan halka adil davranılacağını, kimsenin dini görüşüne ve yaşam tarzına müdahale edilmeyeceğini ve tüm hakların korunacağını belirtse de Filistin halkına tam tersi davranışlarda bulunarak onları yurtlarından sürmüşlerdir.

İsrail Devleti'nin kuruluşuna bir tepki olarak 1948'de başlayan Arap-İsrail Savaşı İsrail'in kazanımları ile son bulmuştur. İsrail, 1947'de Birleşmiş Milletlerin 181 Numaralı Kararnamesi'ndeki taksim planı ile elde ettiği %56'lık Filistin toprağını savaş sonrasında genişletmiş ve %78'e çıkarmıştır. Savaş sırasında Filistin nüfusunun yarısından fazlası yaklaşık 1.380.0000 kişi İsrail ordusu tarafından anavatanlarından sürülmüştür (Kişi, 2023: 267). Bu sürgünden itibaren Filistin halkının acıları ve yurtlarından edilme süreci günümüze kadar devam etmiştir. Aşağıdaki görsel Filistin topraklarının 1947-2020 yılları arasında İsrail tarafından nasıl işgal edildiğini göstermektedir.

Görsel 1. 1947-2020 Yılları Arasında Filistin Toprakları



Kaynak: fikirturu.com, 2020, 4 Şubat

İsrail ordusunun 7 Ekim 2023'ten sonra Gazze Şeridi'ne yapmış olduğu saldırılarda 50 binden fazla kişinin öldüğü, 11 bin 200 kişinin enkaz altında kaldığı ve kaybolduğu belirtilmektedir. Yaralıların sayısı ise yüzbinlerle ifade edilmektedir. Ölenlerin 17 bin 954'ünü çocuklar, 12 bin 365'ini kadınlar oluşturmaktadır (İsrail, Gazze'de, 2023). Yüzbinlerce kişi ise hayatlarını kurtarmak amacıyla Mısır sınırına yakın bölgelere göç etmişlerdir. Gazze'nin nüfusunun yaklaşık 2 milyon olduğu düşünüldüğünde kayıpların oranının ne derecede vahim bir tablo oluşturduğu görülmektedir. Kendilerini üstün bir ırk olarak gören Siyonist Yahudiler, yersiz ve yurtsuz kalma travması ile Filistin halkının topraklarına yerleşmek için çatışmaya devam etmektedir. Kudüs, Gazze Şeridi ve Batı Şeria dâhil Filistinlilerin yaşadığı tüm yerlerin ele geçirilmesi için yerli halkla savaşılmakta, Filistin halkının Mısır ve Ürdün topraklarına sürgün edilmesi için planlar yapılmaktadır. Bu bağlamda İsrail saldırganlığının ürettiği çatışma ve kaos ortamı tüm Ortadoğu bölgesini etkileyerek bölgeyi topyekun istikrarsızlığa sürüklemektedir.

KAYNAKÇA

- Arçın Ay, Ş. (2016). *İsrail ve Yahuda Krallıkları Tarihi*. İstanbul: Ayışığı kitapları.
- Ataöv, T. (1970). Filistin Sorununun Ardındaki Gerçek: İsrail'in Kuruluşuna Kadar, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 3, 29-66.
- Atay, F.R. (2004). *Zeytindağı, Anı*. İstanbul: Pozitif Yayınları.
- Bayramoğlu, E. (2006). *Yahudilik ve Siyonizm Tarihi*. İstanbul: Pınar Yayınları.
- Carnotensis, F. (2009). *Kudüs Seferi (Kutsal Toprakları Kurtarmak)*, (Çeviri: İlcan Bihter Barlas). İstanbul: IQ Yayıncılık.
- Cihan, M. (2025). *Ortadoğu, Terör ve Türkiye*. Ankara: Net Kitaplık.
- Demirkent, I. (2004). *Haçlı Seferleri*. İstanbul: Dünya kitapları.
- Dursun, D. (1995). *Ortadoğu Neresi*. İstanbul: İnsan Yayınları.
- el-Khatip, A. (2004). Kur'an da Kudüs, (Çev. Ramazan Işık). *İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 9:1, 109-143.
- Erickson, E. J. (2011). *Dünya Savaş Tarihi, I.Dünya Savaşı'nda Osmanlı (1914-1918)*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Fikirturu.com. "Haritalarla Trump'ın Filistin'i yok etme planı". 10 Haziran 2025 tarihinde <https://fikirturu.com/jeo-politika/haritalarla-trumpin-filistini-yok-etme-planı/> adresinden alındı.
- Fikirturu.com. "1947-2020 Yılları Arasında Filistin Toprakları". 17 Şubat 2025 tarihinde <https://fikirturu.com/jeo-politika/haritalarla-trumpin-filistini-yok-etme-planı/> adresinden alındı.
- Fromkin, D. (2016). *Barişa Son veren Barış, Modern Ortadoğu Nasıl Yaratıldı?* İstanbul: Epsilon Yayıncılık.
- Güngör, A. İ. (2005). *Hristiyanlıkta Evanjelik Hareket*. Ankara: Aziz Andaç Yayınları.
- Haim, R. B. (2008). *İsrail Hakkında Gerçekler*. (esas yayın 2003). İsrail Enformasyon Merkezi, İsrail'in 60'ıncı Yıl Dönümü Basımı. İsrail, Kudüs: Keter Press.
- İnal, H. İ. (2007). *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*. İstanbul: Nokta Kitap.
- İsrail Gazze'de, (2025). İsrail Gazze'de 7 Ekim'den beri yaklaşık 18 bin çocuğu öldürdü. Anadolu Ajansı: 26 Mart 2025 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/israil-gazze-de-7-ekimden-beri-yaklasik-18-bin-cocugu-oldurdu/3518042> adresinden alındı.
- Kasalak, K. (2016). "İngilizlerin Filistin Politikası ve Filistin Mandası", *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 25, 2016/3 65-78.
- Kemal, C. (2014). Birinci Dünya Savaşı'nda Gazze'yi Nasıl Kaybettik". *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 55, 125-176.

Kılıç, D. (2008). "Ortadoğu'nun Dini Jeopolitiği ve Günümüze Yansımaları Üzerine Bir Deneme". *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 13, 65-86.

Kızıloğlu, S. (2012). "İsrail Devleti'nin Kuruluşuna Kadar Geçen Süreçte Yahudiler ve Siyonizm'in Gelişimi". *Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, 1, 35-64.

Kişi, E. (2023). 1948'den Bugüne, Tarihi ve Siyasi Yönleri ile "İsrail-Filistin Sorunu". *Anlambilim MTÜ Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 3(1), 262-274.

Kocabaş, S. (1987). "Vaat Edilmiş Toprak" Filistin İçin Mücadele, *Türkiye ve Siyonizm*. İstanbul: Vatan Yayınları.

Kur'an-ı Kerim ve Meali. (2011). "Elmahlı M.Hamdi Yazır", İstanbul: Merve Yayınları.

Kurtoğlu, R. (2015). *Hollywood ve Kabala'nın 13. Havarisi Evanjelizm, Dünya İmparatorluğu ve Türkiye*. Ankara: Orion Kitabevi.

Mearsheimer, J. J./ Walt, S. M. (2006). *İsrail Lobisi; ve Amerikan Dış Politikası*. Çev.: Ramazan Arıkan.

Read, P. P. (1999). *Tapınak Şövalyeleri*, (Çeviren: Sultan Gül Erdem). Ankara: Dost Kitapevi.

Sarıkoçlu, E. (2004). *Dinler Tarihi*. Isparta: Fakülte Kitabevi.

Savaş, T. (2017). *İsrail, Ortadoğu ve Kürtler*. İstanbul: Kamer Yayınları.

Sırma, İ. S. (2014). *Haçlı Seferleri*. İstanbul: Beyan yayınları.

Siyonizm nedir? Salom, Mart 7, 2013, (Erişim) http://www.salom.com.tr/arsiv/haber-86142-siyonizm_nedir_.html, 24 Kasım 2018.

Tekin, T. (2017). MÖ. 5000-MS. 1967 Arası Dönemde Kudüs'ün El Değiştirmesi. *Akademik Bakış Dergisi*, 60, 324-336, 25 Şubat 2025 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/383665> adresinden alındı.

Tellioglu, Ö. (2015). *Filistin'e Musevi Göçü ve Siyonizm (1880-1914)*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.

Ulutaş, U. vd.(2012). Rapor, İsrail Siyasetini Anlama Kılavuzu, Aralık 2012: SETA.

Yıldız, M. (2012). *Erken Dönem Hristiyanlık*. İstanbul: Seda Özalit Yayınları.

Yılmaz, M. E., & Bekfelavi, K. (2022). ABD'nin Dış Politikasında Dini Diskur ve Lobilerin Rolü. *TESAM Akademi Dergisi*, 9(2), 595-619, 22 Mart 2025 tarihinde <https://doi.org/10.30626/tesamakademi.757988> adresinden alındı.

Yığıtoğlu, M. (2017). "7. Yüzyılda Harem-i Şerif'te Sinagog: Tarihi Bir Gerçeklik mi Hayal mi?". *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 1, 702-711.